

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กษมา วรวรรมณ ณ อยุธยา. อธิปไตยกรรมการศึกษานอกโรงเรียน. สัมภาษณ์,
14 พฤษภาคม 2539.

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. การศึกษา. วารสารรามคำแหง. 2(มกราคม 2519) :
37 - 69.

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. การพัฒนากำลังคนระดับกลาง. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 18
(ตุลาคม-พฤศจิกายน 2526) : 44-50.

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. การบรรยาย การวางแผนพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด.
ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดระยอง เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2527.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537.
(อัดสำเนา)

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. การบรรยายและสนทนา เรื่อง "ผลิตภาพครู". ณ ห้องประชุม
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2532.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537.
(อัดสำเนา)

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. ข้อคิด-คำคม. ที่ระลึกเนื่องในพิธีเปิดห้อง ศ.ดร.ก๊อ สวัสดิ์
พาณิชย์ ณ ห้องประชุม 1 อาคาร 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ วันจันทร์ที่ 13 ธันวาคม 2536. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
งานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536. (อัดสำเนา)

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. ข้อคิดสำหรับครู. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 25
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ. พระนคร :
โรงพิมพ์ รสพ, 2500.

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. คู่มือการสร้างประสิทธิภาพในการเรียน. กรุงเทพมหานคร :
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยาย เรื่อง การปรับปรุงการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนา
ชุมชน. เนื่องในโอกาสประชุมผู้บริหารโรงเรียนสังกัดกรมสามัญชนกลาง
โรงเรียนในเขตการศึกษา 1 และเขตการศึกษา 5 ณ ห้องประชุมโรง
เรียนวัดสังเวช วันเสาร์ที่ 17 ธันวาคม 2520. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)

- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ในพิธีการ
เปิดประชุมสมัชชามัชฌิมสภาโรงเรียนราษฎร์เพื่อการกุศล ครั้งที่ 2/2522
ณ ห้องประชุมรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 13 ธันวาคม 2522.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537.
(อัดสำเนา)
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ในการ
ประชุมศึกษาธิการจังหวัด. ณ ห้องประชุม วิทยาลัยครูสวนสุนันทา วันที่
9 กรกฎาคม 2522. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ในการ
ประชุมผู้บริหารสถานศึกษาส่วนกลาง ณ ห้องประชุม หอสมุดแห่งชาติ
วันที่ 20 กรกฎาคม 2522. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการ
ศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยาย ดร. ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์ เรื่อง ผู้บริหารในทศวรรษ
หน้า. ณ โรงแรมเวล เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2533. กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยายแก่นิสิตครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : มปท, 2513.
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยายของนาย ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ ณ ห้องประชุมวิทยาลัยเทคนิคกำแพงเพชร วันที่ 18 เมษายน
พ.ศ. 2534. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยายที่สมาคมผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งประเทศไทย
ไทย วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2517. กรุงเทพมหานคร : มปท, 2527.
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยายพิเศษในการประชุมผู้บริหารการศึกษา จังหวัดชุมพร.
สำนักงานการศึกษาจังหวัดชุมพร, 2534.
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำบรรยายพิเศษเรื่องทิศทางการศึกษาในอนาคต. กรุงเทพ
มหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533.
- ก้อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยของท่านอธิบดีกรมวิสามัญศึกษา. เนื่องในการ
เปิดอาคารเรียน โรงเรียนพิบูลย์วิทยาลัย ลพบุรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์
2512. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
2537. (อัดสำเนา)

- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยของ นายก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ณ ห้องประชุมตึกกรีฑามังคลาภิเษก เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2534. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2537. (อัดสำเนา)
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยของ ศาสตราจารย์ ดร. ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. ในพิธีเปิดการประชุมชี้แจงการดำเนินงานสนองนโยบายเร่งรัดขยายโอกาสทางการศึกษา 20 เมษายน 2534. กรุงเทพมหานคร : มปท., 2534.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. คำปราศรัยในการประชุมข้าราชการผู้ใหญ่ของกระทรวงศึกษาธิการ ณ ห้องประชุมตึกกรีฑามังคลาภิเษก ในวันที่ 14 มีนาคม 2534. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2534.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. ต้นฉบับงานเขียน (ลายมือ) ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. นโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับจังหวัด โดย ศาสตราจารย์ ดร. ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร, มปท.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. น้ำใจมิตรครู. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 21, 24 (พฤษภาคม 2521) : 6 - 8.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, ม.ป.ป.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา. วารสารมิตรครู. 27 (15 พฤศจิกายน 2528) : 6-8.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. บทความเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้และภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : มปท., 2535.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. บรรยายพิเศษเรื่อง "ทิศทางการศึกษาไทยในอนาคต". ณ ห้องประชุม วิทยาลัยเกษตรกรรมร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2533. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2537. (อัดสำเนา)
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. มองการศึกษา : เส้นทางที่ท้าทายของคนไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. ยุทธศาสตร์นวัตกรรม และเทคโนโลยีการศึกษา. วารสาร
มิตรครู 27 (30 พฤศจิกายน 2528) : 10-14.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. รายงานการประชุมคณะกรรมการ Special Committee.
กรุงเทพมหานคร : มปท, 2524.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. เรื่องเก่าในอดีต เทคโนโลยีทางการศึกษา. วารสาร
การศึกษาแห่งชาติ. (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2527) : 54-63.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. สภาพขัดแย้งในระบบการศึกษา และระบบสังคมส่วนรวม
ของไทย. บรรยาย ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ
วันที่ 29 กันยายน 2529. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. หนังสือที่ระลึกเนื่องในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 19.
กรุงเทพมหานคร : มปท, 2533.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. อีสานเมื่อวันวาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัท พี
วาทีน พับลิเคชั่น จำกัด, 2534.
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์. 100 ปีการศึกษาเพื่อปวงชน. คำบรรยายที่มหาวิทยาลัย
รามคำแหง เนื่องในงานนิทรรศการ 100 ปี การศึกษาเพื่อปวงชนใน
วันรามคำแหง 27 เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2527. กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537. (อัดสำเนา)
- ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์, พัทธ์ชัย รักษ์พลเดช, ระบิล สัตววรรณ. วิธีสอนแผนใหม่ในชั้น
ประถมศึกษา. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2498.
- โกวิท วรวัลณ์. อดีตปลดกระทรวงศึกษาธิการ. สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2539.
- เกรียงศักดิ์ รอดเย็น. ปรัชญาการศึกษาไทยตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์สาโรช
บัญญัติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2534.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การดำเนินงานขยายโอกาสทาง
การศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การปฏิรูปการศึกษา : การศึกษา
เพื่อชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์กลางทหารราบ,
2518.

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การปฏิรูปการศึกษา : การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2517.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พ.ศ.2525-2534. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2526.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ประเด็นพิจารณาเกี่ยวกับร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : กองสถิติและวิเคราะห์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2517.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ระบบบริหารประจำชาติ เสนอคณะรัฐมนตรีโครงการคณะกรรมการพิจารณาปัญหาการศึกษาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานผลการวิจัยเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา : การประถมศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. รายงานการประชุมเพื่อพิจารณาร่างนโยบายมาตรการและกรอบการดำเนินงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน โรงแรมสยามซิตี วันที่ 2 พฤษภาคม 2534. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. สรุปกิจกรรมการดำเนินงานขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษาตอนต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2538.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. 33 ปี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พิธีเปิดอาคารหลังใหม่ 14 กุมภาพันธ์ 2535. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2535.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. โครงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร, 2538. (อัดสำเนา)
- งบประมาณ, สำนักงาน. ที่ นร 0409/17432 เรื่อง การดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานงบประมาณ, 2534.

- จรรยา มิลินทร์และคณะ. นายก้อ สวัสดิ์พานิชย์ บุคคลที่ท่าคุณประโยชน์แก่การศึกษามากอย่างสูงยิ่ง. กรุงเทพมหานคร : องค์การตำราครูสภา, 2536.
- จรรยา มิลินทร์, ประวัติครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว, 2536.
- จรรยา มิลินทร์. อดีตอธิบดีกรมการฝึกหัดครู. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2539.
- จรรยา พานิชย์ฉลิไสย. การศึกษานอกโรงเรียน. ภาควิชาหลักสูตรและทฤษฎีและคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยการศึกษาพิษณุโลก : โรงพิมพ์เจริญกิจ, มปป.
- จรรยา วงศ์สายัณห์. บันทึกความทรงจำ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว, 2531.
- จรรยา วงศ์สายัณห์. ระบบการศึกษาไทยในระบบรัฐธรรมนูญ ช่วง พ.ศ. 2475 - 2520. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ครูสภาลาดพร้าว, 2531.
- จวบ จิตรโรจน์. อดีตเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ, สัมภาษณ์ 4 พฤษภาคม 2539.
- ชูศรี สวัสดิ์พานิชย์. สัมภาษณ์, 13 ธันวาคม 2539.
- เชาว์ สายเชื้อ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก้อ สวัสดิ์พานิชย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การตำราครูสภา, 2536.
- ธำรง บัวศรี. อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2539.
- ธำรง บัวศรี. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพศาสตราจารย์ ดร. ก้อ สวัสดิ์พานิชย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การตำราครูสภา, 2536.
- นงนารถ เดชณรงค์. แนวคิดทางการศึกษาของ ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. รายงานผลการวิจัยทฤษฎีวิจัยเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- นิรมล สวัสดิ์บุตร. การวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของบุคคลสำคัญของไทยในรอบสองร้อยปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ : พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลาภพฤติยาภร. รายงานผลการวิจัยเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- บันลือ พุกกะวัน. การประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์. เทคนิคการสั๊วงเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : B & B Publishing, 2534.

- บุญสม มาร์ติน. อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. สัมภาษณ์,
14 กุมภาพันธ์ 2539.
- บุญสม มาร์ติน. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การตำราสาร, 2536.
- ประหยัด ภูหนองโอง. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การตำราสาร, 2536.
- ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ
สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การตำราสาร, 2536.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร : พิงเกอร์ปรีน แอนด์ มีเดีย จำกัด, 2535.
- พนัส หันนาคินทร์. การศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- พูนสุข สอนงลักษณ์. วิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวที (ประยูร
ยุตโต). วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2533.
- ไพฑูรย์ สีนลาวัฒน์, สำลี ทองธิว. การวิจัยทางการศึกษา : หลักและวิธีการ
สำหรับนักวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2535.
- ภารดี มหาขันธ์. คู่มือการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2531.
- ภิญโญ สาธร. หลักการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2523.
- มนตรี เจนวิทย์การ. การประท้วงของครูประจำบาลในช่วงปี พ.ศ. 2521-
2523 : บทบาทการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มไรรู้อำนาจกับการโต้ตอบ
ของรัฐบาล. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2526.
- มัทนา สังคฤช. ผู้อำนวยการกองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2539.
- เมธี บิลันธนานน. ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- เลขาธิการรัฐมนตรี, สำนักงาน. รายงานการประชุมผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ
สมัยแรก) 2518. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2519.

- วิชาการ, กรม. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2525.
- วิเชียร เกตุสิงห์. หลักการสร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วิชัย ตันศิริ. อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2539.
- วิชัย ตันศิริ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำคูณสภา, 2536.
- วิโรจน์ สวรรัดนะ. นโยบายด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรี คณะที่ 1-51. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กัมพูวิสุภ, 2536.
- วีรยา สุขแสนเทศ. ทัศนคติเห็นแก่ประโยชน์กับการจัดการศึกษาในปัจจุบันของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533. (อัดสำเนา)
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. ผลงานในรอบปี ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ นายสมชัย วุฒิปรีชา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. รายงานการศึกษาประจำปี 2526. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. โครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับเพื่อปวงชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. รายงานการศึกษาประจำปี 2536. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2536.
- สมจิต ชัยยศ. สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2539.
- สมใจ ชูเนตร. การประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2535.
- สมชัย วุฒิปรีชาและคณะ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2536. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำคูณสภา, 2536.

- สมพร เทพลีธา. ครูตัวอย่างของโลก ศูนย์การศึกษา. 7 (กันยายน 2503) : 45.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 2539.
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์, อรรถนพ จีระวัฒน์. หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของครูสภา, 2536.
- ลีปนนท์ เกตุทัต. ประธานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2539.
- ลีปนนท์ เกตุทัต. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำของครูสภา, 2536.
- สุชาดา วราหพันธ์. แนวพระดำริทางการศึกษาในหัวเมืองของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- สุทิน เขียวพลับ. การประถมศึกษาและการศึกษาประชาบาล. กรุงเทพมหานคร : ศึกษิตสยาม, 2522.
- สุพล ด้วยตั้งใจ, ประสงค์ ชิงชัย, ประดิษฐ์ ฮ้วยเจริญ, พนม ทองดีเจริญ. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 25235 แผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 7 พ.ศ. 2535-2539 พร้อมด้วยนโยบายรัฐบาลปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- สุนน อมรวิวัฒน์. สมบัติพิเศษของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุวรรณ จันทร์สม. อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา. สัมภาษณ์, 21 มีนาคม 2539.
- อรุณ ปรีดีดีลก. อดีตอธิบดีกรมการฝึกหัดครู. สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2539.
- อบรม สีนภิบาล, ชาญชัย ศรีไสยเพชร. การประถมศึกษา 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียร์สโตร์, 2523.
- อัจฉรา สาริธ. แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

- อาเนันท์ ปันยารชุน. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำชูสุภษา, 2536.
- อารี กุลตัมภ์. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำชูสุภษา, 2536.
- เอกวิทย์ ฒ กลาง. นักรการประถมศึกษาดีเด่น ที่ระลึกในวาระครบรอบ 60 ปี ของ การประถมศึกษา 25 พฤศจิกายน 2524. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุภษาพลาตพรวัว, 2524.
- อำนวยการ วีรวรรณ. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การค้ำชูสุภษา, 2536.

ภาษาอังกฤษ

Berkhofer, Jr, Robert F. A Behavioral Approach to Historical analysis. New York : The Free Press, 1969.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ศาสตราจารย์ สุนัน อมรวิวัฒน์
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ประจำภาควิชาประถมศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ สินลารัตน์
อาจารย์ประจำภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สัจกุล
อาจารย์ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. ดร.นงราม เศรษฐพานิช
ผู้อำนวยการกองวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
5. ดร. วิเชียร เกตุสิงห์
ผู้เชี่ยวชาญกองการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

- แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1   แบบสัมภาษณ์แนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ
ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
- แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2   แบบสัมภาษณ์อัตชีวประวัติและภูมิหลังของ ศาสตราจารย์
ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

ชุดที่ 1

แบบสัมภาษณ์แนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษา

ของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

- ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์
- 1.1 ชื่อ.....สกุล.....
- 1.2 อายุ.....ปี
- 1.3 ตำแหน่งหน้าที่.....
- 1.4 งานที่เคยปฏิบัติร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์.....
- 1.5 สถานที่ที่ให้สัมภาษณ์.....
- 1.6 วัน เดือน ปีที่ให้สัมภาษณ์.....

- ตอนที่ 2 ข้อมูลที่แสดงถึงแนวคิดและบทบาททางการประถมศึกษาของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ตามการรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

- 2.1 สภาพการดำเนินงานทางการศึกษา ที่เคยปฏิบัติร่วมกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
- 2.1.1 ลักษณะงาน.....
- .....
- 2.1.2 วิธีการดำเนินงาน.....
- .....
- 2.1.3 ผลการดำเนินงาน.....
- .....
- 2.2 แนวคิดทางการประถมศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ตามการรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์.....
- .....
- .....

2.3 บทบาทเกี่ยวกับการดำเนินงานการทางการประถมศึกษาที่เคยปฏิบัติ ร่วมกัน ในด้าน

- การกำหนดนโยบาย.....
- การวางแผนงาน.....
- การจัดงบประมาณ.....
- การประสานงาน.....
- การพัฒนาบุคลากร.....
- การพัฒนาคุณภาพการศึกษา.....
- การนิเทศการศึกษา.....
- 2.4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน.....
- 2.5 การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน.....
- 2.6 ผลของการดำเนินงาน.....
- 2.7 ผลงานที่ส่งต่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่ปรากฏอยู่ใน
ปัจจุบัน.....
- 2.8 ด้านอื่นๆ .....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์

ชุดที่ 2

แบบสัมภาษณ์อัตชีวประวัติและภูมิหลัง

ของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

- ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์
- 1.1 ชื่อ.....สกุล.....
  - 1.2 อายุ.....ปี
  - 1.3 ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน.....
  - 1.4 สถานภาพที่เกี่ยวข้องกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์.....
  - 1.5 สถานที่ที่ให้สัมภาษณ์.....
  - 1.6 วัน เดือน ปีที่ให้สัมภาษณ์.....
- ตอนที่ 2 ข้อมูลที่แสดงถึงอัตชีวประวัติและภูมิหลัง ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ตามการรับรู้ของผู้ให้สัมภาษณ์
- 2.1 สภาพชีวิตในวัยเด็ก
    - 2.1.1 สภาพชุมชนของถิ่นกำเนิด.....
    - 2.1.2 สภาพครอบครัว.....
    - 2.1.3 การอบรมเลี้ยงดู.....
    - 2.1.4 กิจกรรมที่ชอบทำเป็นกิจวัตร.....
  - 2.2 สภาพการศึกษาในแต่ละระดับ
    - 2.2.1 ระดับประถมศึกษา.....
    - 2.2.2 ระดับมัธยมศึกษา.....
    - 2.2.3 ระดับอุดมศึกษา.....
    - 2.2.4 วิธีการเรียน.....
    - 2.2.5 ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา.....

- 2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษา
  - 2.3.1 สภาพแวดล้อมในชุมชน.....
  - 2.3.2 บุคคลใกล้ชิดที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริม.....
  - 2.3.3 ปัจจัยอื่น.....
- 2.4 สภาพการดำเนินชีวิตส่วนตัว
  - 2.4.1 สภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน.....
  - 2.4.2 กิจกรรมที่ชอบปฏิบัติ.....
  - 2.4.3 การปฏิบัติต่อครอบครัว.....
  - 2.4.4 หลักการดำเนินชีวิต.....
- 2.5 อุปนิสัยส่วนตัว.....
- 2.6 บุคคลที่ยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและการทำงาน..
- 2.7 ผลงานที่ภาคภูมิใจของท่านและครอบครัว.....
- 2.8 ด้านอื่นๆ.....

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

บทสัมภาษณ์ ดร. ช่าง บัวศรี

อดีตเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

สัมภาษณ์วันที่ 1 พฤษภาคม 2539

- ถาม : ขอให้ท่านเล่าตั้งแต่เริ่มรู้จักท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ และได้ปฏิบัติงานด้านการศึกษาร่วมกัน ว่ามีอะไรบ้าง
- ตอบ : 2496 หรือ 97 นี้แหละ 30 กว่าปีแล้วท่านก็ติดตอนนั้นเป็นหน่วยหัวหน้าศึกษานิเทศก์ เขากลับมาก่อนผม 3 ปีก็รู้จักโดยที่ท่านให้ความร่วมมือดีไม่ช้า ตอนหลังผมกลับมา ผมไปทำงานที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน อยู่ 2-3 ปี ก็ย้ายกลับมาทำงานกับดร. ก่อที่หน่วยศึกษานิเทศก์
- ถาม : อาจารย์เข้ามาทำงานตำแหน่งอะไรคะ
- ตอบ : เป็นศึกษานิเทศก์อยู่กรมฝึกหัดครู ดร. ก่อย้ายเข้ามีการจัดตั้งสำนักวางแผน ผมก็มาทำงานที่วางแผนมานั่งทำงานอยู่ 2 คน มีฝรั่งเข้ามา ดร. ก่อเป็นหัวหน้าแต่ละคนเรียนมาคนละทาง ก็ค่อย ๆ เรียนและทำทีละน้อยมีฝรั่งจากอเมริกันสเตทมาช่วยเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแผน 1 ก็เริ่มวางแผนการศึกษา มีการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาใหม่ ผมก็เป็นตัวหลักสำคัญช่วยกันทำ หนังสือหนึ่งหามีการแก้ไข วัตถุประสงค์ขณะนั้นเป็นอธิบดีกรมฝึกหัดครูมีแนวโน้มให้ฝึกหัดครูเป็นฝึกหัดครูชนบท ตั้งเป็นศูนย์ต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือชนบท มีการทำการเกษตรในลักษณะฝึกงาน กลับมาก็คจะมีครูจำนวนหนึ่งไปชนบทโดยเฉพาะครูประถมศึกษา คือทำอย่างไรจึงจะมีการเสริมความคิดทางการศึกษาของหน่วยงานให้กว้างขวางขึ้นได้ผลมาก ไม่ได้คิดถึงเงิน ไปตามต่างจังหวัดเขาชอบมาก ถ้าพูดถึงสภาพต่าง ๆ ดร. ก่อจะไปสัมผัสมากตอนหลังยิ่งมากไปบ่อข เป็นอธิบดีเป็นรัฐมนตรีแล้วยังไปแต่แรงผลักดันที่จะทำเพื่อการศึกษาชนบทยังทำไม่ได้ไม่เท่าไร เพราะหลังจากนั้นแม้แต่ปัจจุบันมีโรงเรียนชนบทห่างไกลหลังคาปู หลังคารั้วมีอยู่ประมาณ 10,000 โรงทั้งที่ไม่น่าจะมี
- ถาม : ด้านการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา มีการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างไรบ้าง
- ตอบ : มีการพูดคุยกันมีการเปิดโอกาสให้เข้ามาเรียน ช่วงนั้นในส่วนโรงเรียนประถมได้ให้โอกาสนักเรียนชนบทเข้ามาเรียนในเมือง มีการให้จักรยาน มี

โครงการครูเดินสอนเป็นการเรียนในแต่ละสัปดาห์ ในเรื่องคุณภาพก็พยายามทำแต่ก็ยังไม่เต็มที่ ตอนนี้อากำลังคิดว่า คุณสุขวิชจะทำได้ไหม

ถาม : ในช่วงที่ทำงานกับ ดร. ก่อที่จะชกอาชีพครูเป็นวิชาชีพหมายความว่าอย่างไร

ตอบ : ตอนนั้นพวกเรา กลับมาที่หนองญาติเข้ามาเป็นอธิบดี กรมฝึกหัดครูต้องรีบขยายการศึกษาแผนใหม่ การฝึกหัดครูนอกจากจะเพิ่มปริมาณคุณภาพต้องมีอาจารย์เริ่มไปประชุมสัมมนาเพื่อปรับแนวคิดต่าง ๆ เราไม่ค่อยได้อยู่บ้านไปตลอด | ท่านนี้หาเงินเก่งสามารถสร้างโรงเรียนฝึกหัดครู 20 กว่าแห่ง ดร. ก่อนี้ก็ไปตลอด

ถาม : ระยะต่อมามาทำงานได้ร่วมงานกับอาจารย์ ดร. ก่ออีกหรือไม่

ตอบ : ทำแต่ช่วงแรก

ถาม : คิดว่าศาสตราจารย์ ดร. ก่อมีอุปนิสัยอย่างไร

ตอบ : นิ่มนวล อ่อนโยน ให้ความร่วมมือดี ไม่ก้าวร้าว ไว้วางใจได้ให้ความช่วยเหลือดี แต่อีกแง่หนึ่งความนิ่มนวลเกินไปทำให้การผลักดันล่าช้าไป แต่ก็ยังดีกว่าความรุนแรง ในเรื่องการวางแผนการศึกษาต้องยอมรับว่าท่านเป็นคนวาง ในเรื่องการฝึกหัดครู ด้านวิชาการ ดร. ก่อ คือผู้วางรากฐานวางแนวคิด ท่านคือผู้เริ่มต้น ดร. ก่อเป็นหัวหน้าสายทุกอย่าง ถึงแม้จะเป็นหัวหน้าก็ไม่ถือตัว ใจเย็น ๆ ยิ่งมาทำงานกับผมกับคนที่ชอบคุยสนุก ๆ ยิ่งสบาย 2 ชั้นก็ไม่คิดทำงานกันไปด้วยเพื่อน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ นายสุวรรณ จันทร์สม
อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
สัมภาษณ์ วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านได้ปฏิบัติงานร่วมกับ ศาสตราจารย์ดร. ก่อ สวัสดิพิบูลย์ ในด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา มีการวางแผนงานล่วงหน้าอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ไม่มี...ไม่มีเลย วันที่ 28 มีนาคม 2533 อาจารย์ก่อ ยังไม่ได้เป็นรัฐมนตรี แต่ารู้ภายในเท่านั้นเอง ครม. เขาตั้งวันที่ 17-18 มีนาคมแต่ท่านรู้แล้วละ เพราะผมบอก คือไอ้ตอนที่ ...ตอนที่...ตอนที่ รสช. คราวที่แล้วเวลาท่านไปหนึ่งที่กระทรวงท่านก็พูดต่อหน้าใครต่อใครเยอะแยะ
- ถาม : มีการวางแผนดำเนินงานอย่างไรบ้าง ในการจัดโครงการขยายโอกาส
- ตอบ : ไม่มี ไม่มีเลย หมายความว่าท่านบอกวันที่ 8 พอท่านมานั่งเป็นรัฐมนตรี วันที่ 23 มีนาคม ผมก็เสนอเลย 3-4 วันก็เสร็จแล้ว เข้าอบรมครูที่เรา มีจำนวนครูอยู่แล้ว ก็ขอเงิน 50 กว่าล้าน ท่านก็บอกว่าไม่มีเงินให้คุณเจียดในตัวเอง ครับผม...ครับ ก็แต่ว่าเรื่องทั้งหมดนี้ไปหาท่านไม่ใช่ว่าท่านใส่มือท่านแล้ว ท่านจะให้เลขไม่ใช่ว่าท่านรู้แล้วว่าเราจำเป็นอะไร ท่านต้องหาทางช่วยทีหลัง ผมรู้ อาจารย์คอยดูให้ผมก็แล้วกันทำยังไงก็ได้ Minimum impleyment อันที่สองก็คือว่า จะต้องมีการมีมือ เครื่องมือ อุปกรณ์การเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ให้ผม เพราะครูคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษนี่ผมอบรมแล้ว พอเอาเข้าจริง ๆ ผมก็ไม่ได้เงินทำยังไงก็ไม่ได้ กระทรวงก็ไม่ค่อยเข้าใจ ตอนหลังผมไปเป็นคณะกรรมการวิสามัญ เรื่องงบประมาณผมก็พูด มันก็มีเงินเดือนเหลือจ่ายของ สปช. อยู่ ประมาณ 900 ล้านบาท ผมก็ขอใช้เงินเลยได้ไปซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอน ที่บ้านเราก็ออย่างว่าของพวกนี้ไม่มีอยู่ มันไม่มีมาตรฐานซื้อไปก็มีเรื่องมีราวกัน เรื่องสไลด์เรื่องอะไรก็เขา พอผมหมดอำนาจลงคนนั้นคนนั้นก็มาพูดว่าสไลด์ของคุณนะคุณภาพไม่มี สไลด์เป็นเป็นอย่างไรโน้นอย่างไรต่าง ๆ ไอ้พวกนั้นมันก็ทำสไลด์ขายแข่งกันอยู่แล้วก็รู้ อยู่แล้ว อยากสอบก็สอบไปผมก็ถูกสอบ ผมเกษียณมาแล้วปีหนึ่งผมยังถูกลงโทษภาคทัณฑ์เลย สบเสร็จเมื่อเดือนกันยายนที่แล้ว ก.พ. พิจารณาแล้วบอกว่า คน ๆ นี้ไปลงโทษเขาได้อย่างไร เขาไม่ผิดนี่ การจัดซื้อจัดจ้างเขาก็ทำตามระเบียบพัสดุ ตามกฎหมายทุกอย่างเขารายงานนายกรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี

ก็สั่งมายังกระทรวงศึกษาธิการให้ยกเลิกคำสั่งที่ลงโทษพวกผมไปแล้วเมื่อเดือนกันยายน ผมก็เลยได้รับบำนาญมากที่สุดผมก็มีข้อแม้กับอาจารย์ก่อเท่านั้นล่ะ ที่นี้พอทำเข้าจริง ๆ อุปสรรคอันที่หนึ่งคือ กรมสามัญฯ ทำยังไงจะเอากรมสามัญมาเป็นพรรคพวกเพื่อนฝูงได้ ท่านมองหมด ท่านบอกว่าสุวรรณผมรู้นะว่าคุณกับพวกกรมสามัญตัดไม้ขาด เพราะโตมาจากที่นั่น ผมเป็นคนตั้งสมาคมผู้บริหารกรมสามัญศึกษา อาจารย์ประจวบ ธรรมรัตน์ ให้ผมตั้งอาจารย์ก่อ นี่เป็นคนบอกผมว่าสุวรรณตั้งขึ้นมา เพื่อทำงานสานกับกรม ผมเป็นคนทำเอง ท่านก็รู้ ผมก็ไปหาคุณอดี เรก ลูกน้องเก่าของผมให้ช่วยเหลือผม เราก็ได้คู่มือการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอะไรต่ออะไรมา กรมวิชาการเขาพิมพ์ให้เราไม่ทัน เพราะมันจะทันได้ใช้

ถาม : ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ได้มีบทบาทในการจัดงบประมาณอย่างไรบ้าง

ตอบ : เวลาเราขอท่านก็ไปพูดตลอด แต่เรายังไม่มีข้อมูลในตอนแรกมันก็เลยต้องขอเวลาหน่อย

ถาม : ผลงานที่ออกมาน่าพอใจหรือไม่

ตอบ : ต้องครบ 3 ปีถึงประเมิน เราก็ตามดูตลอด

ถาม : มีการนิเทศอย่างไรบ้าง

ตอบ : ออกไปเยี่ยมชมดูจริง ๆ ปัญหาคือคุณภาพต้องแก้ไขต่อไป ต้องแก้หลักสูตรด้วย ตอนนั้นกรมวิชาการพิมพ์แล้ว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์นายแพทย์ บุญสม มาร์ติน
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านรู้จักกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ ได้อย่างไร
- ตอบ : เขาได้ทุน ผมก็ได้ทุน เขาไปเรียนด้านการศึกษา ผมอยู่รัฐหลุยส์เซียน่า ก่อ
เขาอยู่โอกลาโฮมา ไม่ห่างกัน เมื่อกลับมาเมืองไทยแล้ว ผมมาอยู่กรมพล
เขามาอยู่กรมสามัญ มาร่วมงานตั้งกรมฝึกหัดครู ผมย้ายไปเป็นคนบังคับ
แพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เราไม่ได้ติดต่อกันแต่ก็จำกันได้ ก่อ
เป็นคนสุภาพเรียบร้อย สุขุมคิดละเอียดรอบคอบ ผมย้ายกลับมาเป็นอธิบดี
กรมพลฯ ปี 11 ก่อเขายังอยู่กรมวิสามัญศึกษา แล้วก็กรมฝึกหัดครูไป ๆ
มาอยู่ 2 แห่ง มาร่วมงานกันอีกที่ก็สมัยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงศึกษาธิการ ในสมัยนายภม่อมหลวงเสนีย์ ปราโมช ก่อลา
ออกจากราชการพอดี รัฐมนตรีไม่ได้รับความไว้วางใจ ก่อก็ไม่กลับเข้าไป
รับราชการอีก
- ถาม : ท่านได้ร่วมงานทางการศึกษากับท่านศาสตราจารย์ดร. ก่อ อีกหรือไม่
- ตอบ : ร่วมงานตอนก่อก่อนเป็นรองประธานสภาการศึกษาแห่งชาติ ตอนนั้นสลิปบันทึกเขา
เป็นเลขที่ ๙ ผมเป็นประธานพิจารณาแผนการศึกษาแห่งชาติ เราก็มาร่วม
งานกันพิจารณาประถม 4 ประถม 7 เรามาคิดแบบ 6:3:3
- ถาม : ต่อจากนั้นท่านได้ปฏิบัติงานร่วมกันอีกเมื่อใด
- ตอบ : ตอนที่ประถมอยู่กระทรวงมหาดไทย เราก็ดำเนินการ แล้วก็เปิดการศึกษา
นอกโรงเรียน ก่อเขานั่งคุยกับสมาน สมานเขามาจากประถม
- ถาม : ท่านและศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ร่วมกันนำการประถมกลับมาที่กระทรวงใช้
หรือไม่
- ตอบ : ใช่ ให้ตั้งเป็นสำนักงานเพื่อจะได้ร่วมมือกัน เราก็มาตั้งสถาบันพัฒนา
ผู้บริหาร ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ก่อก็ไปเป็นรัฐมนตรี
- ถาม : เหตุการณ์ที่ครูเดินขบวนเพื่อเรียกร้องตั้งทบวงการศึกษามีเหตุการณ์
เป็นอย่างไร
- ตอบ : ก็มีกระเซ็นกระสายอยู่บ้าง ผมกับก่อก่อใช้ไม้รวก ที่แจกให้เข้าใจให้เขา
เห็นใจเราก็กลับไปหมด แล้วเราก็ไปเจรจากับมหาดไทยให้เข้าใจ

- ถาม : เพราะอะไรมหาดไทยจึงโอนการประถมศึกษามาให้กระทรวงศึกษาธิการ
- ตอบ : สืบพันธ์กับก่อปรึกษากัน ผมไม่ทราบด้วย
- ถาม : ในการปฏิรูปการศึกษา ท่านได้ร่วมงานกับศาสตราจารย์ดร. ก่อ อย่างไรบ้าง
- ตอบ : มาร่วมกันวางแผนหลายคน ดึงเอากรมต่าง ๆ มาร่วมงานปฏิรูปกันก็มี การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ระบบการศึกษา 7:3:3 มาเป็น 6:3:3
- ถาม : การรวมการประถมศึกษามาให้กระทรวง ทำไมรวมเฉพาะองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด
- ตอบ : ผมไม่เข้าใจเขา มองแต่ตัวใหญ่ลืมมองตัวเล็ก ก่อว่าเป็นกฎหมาย
- ถาม : ครององค์การบริหารส่วนจังหวัด พอใจหรือไม่
- ตอบ : พอใจ แต่ไม่ 100
- ถาม : ในการดำเนินงานการศึกษาแต่ละครั้ง จะต้องใช้งบประมาณ ท่านและ ศาสตราจารย์ดร. ก่อ มีวิธีการอย่างไร
- ตอบ : บอกอยาก บางที่ต้อว่ากันแรง ๆ บางที่บอกว่าไม่มีในแผน เราก็บอกว่ามัน จำเป็นถ้าทำสำเร็จ มันต้องสู้ สุดท้ายก็ได้มา
- ถาม : การทำงานร่วมกับศาสตราจารย์ดร. ก่อ ท่านรู้สึกอย่างไรบ้าง
- ตอบ : เขาเป็นคนดีมาก เขาตรงและรอบคอบ ละเอียดยกเว้นแต่ผมไม่ละเอียดย อะไรเป็นจุดใหญ่ ผมเอาตรงนั้น
- ถาม : งานสุดท้ายที่ได้ปฏิบัติร่วมกันมีอะไรบ้าง
- ตอบ : ไม่ค่อยได้ทำอะไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ คุณหญิงจวบ จิรโรจน์
อดีตเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2539

- ถาม : งานที่ท่านเคยร่วมปฏิบัติกับศาสตราจารย์ดร. ก่อ มีอะไรบ้าง
- ตอบ : เข้าไปทำงานผ่านประเมินผลของกองแผนงาน ปี 2510 ในตำแหน่ง
 ข้าราชการชั้นตรี ท่านเอาหนังสือให้อ่านเวลาทำงานว่าจะทำอะไรบ้าง
 ตอนเริ่มต้นก็วางโครงการของงานให้เหมาะสม เพราะกองแผนเพิ่งตั้งใหม่
- ถาม : อยากให้ท่านเล่าว่าในระยะแรกกองแผนงาน มีผลงานอะไรบ้าง
- ตอบ : ตอนแรกที่ดิฉันเข้าไปเป็นส่วนงานเล็ก ๆ มีข้าราชการ 3-4 คน งานที่ทำ
 ก็เป็นนโยบายใหญ่ ๆ คุณหญิงอารีย์ก็มาช่วยอยู่ตอนนั้นจะต้องออกต่างจังหวัด
 เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนงาน ในตอนหลังดิฉันถึงมาเป็นเลขาส่วนตัวของท่าน
- ถาม : ท่านศาสตราจารย์ดร. ก่อ มีหลักในการดำเนินงานอย่างไร
- ตอบ : ให้เราศึกษาวิธีดำเนินงานจากหนังสือ ท่านจะวางหนังสือเอาไว้ท่านจะ
 เรียกเข้าไปถามว่าอ่านหรือยัง มีหนังสืออะไรบ้าง
- ถาม : แนวคิดทางการประถมศึกษาของศาสตราจารย์ดร. ก่อ ตามที่ท่านทราบมีอะไรบ้าง
- ตอบ : ท่านจะขยายโอกาสให้เด็กชนบทได้เรียนมากที่สุด
- ถาม : อุปสรรคในการดำเนินงานมีอะไรบ้าง
- ตอบ : คนคัดค้านมาก
- ถาม : ผลงานขยายโอกาสเป็นอย่างไร
- ตอบ : ก็สำเร็จได้ส่วนหนึ่ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ ดร.วิชัย ตันศิริ

อดีตเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : ขอให้อาจารย์เล่าถึงช่วงเวลาหนึ่งที่ท่านได้ทำงานกับ ดร. ก่อ ในสมัยที่ท่านอาจารย์เป็นผู้อำนวยการกองการสัมพันธ์ต่างประเทศ ขอความกรุณาเล่าเหตุการณ์ช่วงนั้นเป็นอย่างไร
- ตอบ : ช่วงนั้นผมไปประจำที่ปารีส ผมได้มีโอกาสร่วมงานกับท่านโดยเฉพาะยูเนสโก ท่านอาจารย์ได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการบริหารยูเนสโก ราวค.ศ. 1983 ผมจำไม่ค่อยได้ 83-84-85-86 ถึงราว 40 ปี
- ถาม : ท่านเข้าไปมีบทบาทในยูเนสโกอย่างไร
- ตอบ : ท่านอาจารย์เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในด้านการศึกษา ในกลุ่มอาเซียนด้วยกันท่านก็เป็นหลัก บทบาทของท่านเน้นไปทางวิชาการ ท่านไม่เน้นการเมืองท่านเป็นกลาง ท่านมองไปทางการช่วยเหลือประเทศด้อยพัฒนา เช่น ประเทศแอฟริกา
- ถาม : อย่างประเทศไทยท่านเน้นไปทางการพัฒนาชนบทใช้ไหมคะ
- ตอบ : สำหรับแนวคิดทางการประถมศึกษา ในช่วงนั้นท่านเป็นที่ปรึกษาสภาการศึกษาด้วย ท่านคิดไปในเชิงการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี ในใจท่านคิดอย่างนั้น แต่กลุ่มที่คัดค้านก็มี เมื่อท่านกลับมาเป็นรัฐมนตรีในช่วง รสช. ท่านก็ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปี เป็นงานชิ้นโบว์แดงของท่าน
- ถาม : ทำไมไม่บังคับไปเลย
- ตอบ : ในสภาการศึกษามีกรรมการจากนอกระบบ ฝ่ายเศรษฐกิจไม่เห็นด้วยเขาอ้างทางเลือกของบิดามารดา เราต้องการให้เป็นภาคบังคับ ช่วงนั้นวิกฤตการณ์อเมริกาถอนตัวจากยูเนสโก
- ถาม : ช่วงหลังจึงมีการศึกษาปวงชนเข้ามา
- ตอบ : ช่วงหลังผมกลับมาจากปารีส มีข้อเสนอของ worldbank ยูนิเซฟและยูเนสโก มาเสนอให้จัดประชุมการศึกษาเพื่อปวงชนที่ไทย แต่ผมไม่แน่ใจ ช่วงหลังผมมาเป็นผู้ตรวจ ผมมาช่วยเป็นรองประธานจัดงาน ช่วงแรกผมจึงไม่รู้ว่าเรารับมาอย่างไร บทบาทอ. ก่อตรงนั้นผมจำไม่ได้ แต่คนที่จะเสนองานวิชาการคนเขียนคือสภาการศึกษา ผมบรรยายแทน ดร. เรือง ผมไม่แน่ใจว่าการประชุมที่จอมเทียน พัทธาท่านเป็นตัวแทนของไทยหรือเปล่าผมไม่แน่ใจ

ถาม : จากการที่ได้ร่วมงานกัน ท่านเป็นคนอย่างไร

ตอบ : ท่านเป็นคนทีอ่านมาก อ่านนโยบายภาษาอังกฤษ อ่านทุกเรื่องที่ท่านสนใจ ท่านรอบรู้มาก แต่ท่านเฉย ๆ ไม่ชอบพูดชอบฟังแล้วคิด

ถาม : ท่านได้เคยพูดให้ฟังไหมคะในเรื่องการอ่าน ว่าได้อุปนิสัยส่วนนี้มาจากใคร

ตอบ : ไม่ทราบครับ ท่านก็ชอบเอาหนังสือมาให้ผมอ่าน ผมจึงทำตาม ผมเริ่มอ่านนวนิยายภาษาอังกฤษเมื่อครั้งที่ท่านไปอยู่กับผมที่ปารีส ผมจึงติดนิสัยเมื่อพบกันก็จะคุยกันเรื่องนวนิยาย ท่านชอบนวนิยายประวัติศาสตร์ ด้านวิชาการ ท่านอ่านอยู่แล้ว

ถาม : จากการที่อยู่บ้านหลังเดียวกัน อุปนิสัยใจคอท่านเป็นอย่างไร

ตอบ : สมัยก่อนท่านดื่มเหล้า เมื่อประชุมเสร็จถ้าสบายใจท่านจะดื่ม ตอนหลังหมอห้าม ท่านก็เลิกสูบบุหรี่ ท่านชอบทัศนศึกษา ท่านชอบชวนผมไปดูปราสาทราชวัง

ถาม : แล้วท่านนำมาเขียนไหมคะ

ตอบ : ไม่ฮะ ผมสังเกตว่าท่านชอบอ่านมากกว่า

ถาม : เรื่องก็พาล่ะคะ

ตอบ : ท่านชอบเดิน สุขภาพท่านดี เพียงแต่ตอนหลังท่านล้มเข้าโรงพยาบาล

ถาม : แล้วบรรยากาศในการร่วมงานล่ะคะ

ตอบ : ดี ท่านใจดีในหลาย ๆ เรื่อง ท่านเป็นคนทีเก่ง ท่านวางแผนข้อคิดอะไร ล่วงหน้า แต่กับฝรั่งท่านจะซื่อาย ท่านเป็นผู้ใหญ่ท่านจะวางเฉย การทำงานร่วมกันสบายใจ ไม่มีปัญหาท่านเก่งภาษา

ถาม : ในช่วงหลังที่อาจารย์เป็นเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ร่วมงานไหมคะ

ตอบ : ท่านไปอยู่เดี่ยวเดี่ยวท่านก็เสีย ไปทำงานด้วยกัน ปฏิรูปครูท่านก็แนะนำ ท่านช่วยไม่ถึงเดือนท่านก็เสีย ท่านชอบตรวจงาน ในช่วงอยู่สปช. ทำงานร่วมกันน้อยผมอยู่กระทรวงตลอด ผมไปอยู่ใหม่ ๆ วางแผนว่าจะปฏิรูปครู ท่านก็เปิดฉากให้

ถาม : ท่านวางแผนการศึกษาไว้อย่างไร

ตอบ : เท่าที่ดูมา งานของท่าน คือ งานขยายโอกาสถ้าไม่ได้ท่านก็ขยายไม่ได้ เปิดมัธยม 1,000 แห่ง ท่านก็กล้ามากท่านใจกล้า มีการต่อต้านกันมาก กรมสามัญกับสปช. เขาขัดแย้งกัน ผมโชคดีที่เป็นกลาง ผมอยู่ก.ค. เข้าไปสัมภาษณ์ช่วยไกล่เกลี่ยหลายครั้งให้ผ่อนปรน เพราะกรมสามัญรู้สึกว่สปช. เองงานไปทำ ผมพยายามพูดให้เข้าใจ แต่ทุกคนเคารพท่าน ไม่มีใครวิจารณ์ท่าน

หรือว่าท่าน

ถาม : ช่วงนี้มีការออกนิเทศใหม่คะ

ตอบ : ออกฮึะ ออกตลอดไปตามที่ต่าง ๆ ผมไปกับท่านครึ่งสองครึ่งที่สระบุรี

ถาม : แล้วผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่

ตอบ : จะเอาคุณภาพ 100 ไม่ได้ แต่ความมุ่งมั่นที่จะได้อบรมครูก็นับว่าสำเร็จแล้ว
ถือว่าแนวคิดการขยายโอกาสทางการศึกษา ท่านดร.ก่อเป็นผู้ริเริ่ม ความคิด
เริ่มต้นผมไม่รู้ แต่คนเริ่มโครงการนี้คือ พลเอก มานะ รัตนโกเศศ ท่านสม
ชัยเป็นเลขาธิการสปช. ท่านดร.ก่อเคยพูดในอดีตว่าเด็กที่จบประถมถ้าไม่
ต่อมัธยมก็ควรได้เรียนต่ออีก 2 ปี ช่วงนั้นท่านสมชัยที่สปช. จะเน้นอนุบาล
พอท่านมานะเข้ามาเป็นรัฐมนตรีก็ขยายการศึกษาเป็น 3 ปี เพื่อเสนอให้
มัธยมเป็นมัธยมชนบท แล้วเอาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนมาใช้ ผม
อยู่การศึกษานอกโรงเรียนซึ่งเรากำลังทำใหม่เป็น ปอ.1 ปอ.2 เน้นอาชีพ
ปอ.1 คือ จบ ม.1 ปอ.2 คือจบม.2 แต่ท่านสมชัยไม่ได้เสนอเพราะกลัว
กรรมการไม่เห็นด้วย ตกลงจึงเอาหลักสูตรของกรมวิชาการที่มัธยมเขา
ใช้อยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์
อดีตนายกรัฐมนตรี
สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ มีแนวคิดทางการศึกษาตลอดชีวิต
 อย่างไรบ้าง จากการทำท่านเคยปฏิบัติงานร่วมกับท่านมา
- ตอบ : ท่านพูดบ่อย เรื่อง โมเสส
- ถาม : ท่านร่วมงานกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ ในด้านใดบ้าง
- ตอบ : หลายด้านตอนช่วงเดินขบวนเรียกร้องประชาธิปไตย ผมเป็นรองอธิบดีกรม
 วิชาการ ดร. ก่อ เป็นคนแต่งตั้งผมไป
- ถาม : ในการรวมการประชุมศึกษาในครั้งนั้น ทำไมถึงไปเน้นเฉพาะประถมศึกษา
- ตอบ : เทศบาลเป็นการกระจายอำนาจ ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัดไม่เป็น
- ถาม : การขยายโอกาสอย่างรวดเร็ว ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ มีแนวคิด
 อย่างไร
- ตอบ : อาจารย์เป็นคนใจกล้า ทำอะไรทำเร็ว ท่านพูดว่าทหารยังกล้าทำนั้นท่าน
 เราทำ ๆ อยู่ทำไมไม่กล้าทำ
- ถาม : มีการวางแผนล่วงหน้าหรือไม่
- ตอบ : แผนมันมีอยู่ตลอดชีวิตแล้ว แผนมันมีทุกคน มีการคุยกัน อย่างลืมนี่ว่าแผนใน
 เมืองไทยมันใช้ไม่ได้ เช่นแผนปีนี้จะปลูกโรงเรียน 100 โรงเรียน ใช้จบ
 เท่านั้นมันใช้ไม่ได้ ท่านสุขวิชเข้ามาใหม่ท่านไม่เคยรู้เรื่องของกระทรวง
 ท่านบอกว่า เอ๊ย ทำไมเปิดโรงเรียนแล้วไปฝากเรียนที่โน่นที่นี้ มันยังง
 ั้นนั้นสมัยก่อนจะเข้าโรงเรียนบดินทร์ 1 มันเต็มก็ตั้งบดินทร์ 2 ก็ฝาก
 เข้าเรียน จะไปฝากเข้าโคกอีแต๋นเขาก็ไม่เอาไม่ยอม มันจึงต้องแตกเป็น
 ส่วนกุหลาบเมืองนนท์ เตรียมอุดมก็เป็นเตรียมอุฒมน้อมเกล้า เป็นหอวัง
 บ้านเราทำงบบตามปัญหา เราต้องทำงานตามปัญหา อาจารย์ ดร. ก่อ
 จึงขยายเพราะอย่างนี้มีปัญหาค่อยแก้
- ถาม : โครงการการศึกษานอกโรงเรียน ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ท่านมี
 บทบาทอย่างไรบ้าง
- ตอบ : มีส่วนร่วม มีส่วนยุ อาจารย์ไม่ลงมือทำเอง แต่ให้หนุ่มสาวเป็นคนทำ

ถาม : ท่านดำเนินชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง

ตอบ : อยู่บ้านอ่านหนังสือ แนะนำให้หลานอ่าน มีไปเที่ยวต่างจังหวัดบ้างเป็นครั้งคราว มีหน้าที่รับส่งหลานไปโรงเรียน และออกกำลังกายตอนเย็น

ถาม : ท่านปฏิบัติตนต่อครอบครัวอย่างไรบ้าง

ตอบ : ท่านเชื่อว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานทางจิตใจของท่าน ทำให้ท่านมีความมั่นคงทางจิตใจ ถ้ามีการทะเลาะเบาะแว้งจะไม่เป็นสุข ท่านสอนหนังสือให้หลาน แนะนำให้หลานอ่าน หลานอยู่จุฬาทั้ง 2 คนเลย

ถาม : ท่านยึดถือใครเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตบ้าง

ตอบ : ท่านยึดถือหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นครูที่ท่านรักมากที่สุดเหมือนพ่อท่าน

ถาม : อุปนิสัยส่วนตัวท่าน เป็นอย่างไรบ้าง

ตอบ : ชอบอ่านหนังสือ ตกกชอบพูดให้ช้า อารมณ์ดี ชอบสอนหนังสือให้หลาน และชอบเขียนหนังสือด้วยค่ะ

ถาม : ผลงานที่สร้างความภาคภูมิใจของท่านและครอบครัว คืออะไรบ้าง

ตอบ : ท่านบอกว่า ท่านภูมิใจตอนเป็นผู้อำนวยการซีเมสมากที่สุดค่ะ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ ดร.จรรยา มิลินทร์
อดีตอธิบดีกรมการฝึกหัดครู
สัมภาษณ์ วันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านรู้จักท่านศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพาณิชย์ ได้อย่างไร
- ตอบ : ท่านเป็นอาจารย์พิเศษ อยู่ประสานมิตร ผมเป็นลูกศิษย์ท่าน
- ถาม : ท่านสอนวิชาอะไรบ้าง
- ตอบ : วิชาประถมศึกษา
- ถาม : ท่านมีแนวคิดทางการประถมศึกษาอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ท่านสอน ท่านเก่ง ท่านทำปฏิญานิพนธ์ปริญญาเอก เกี่ยวกับการอ่าน reading และท่านเป็นผู้ที่มีนิสัยรักการอ่านมาก ท่านสนใจที่ท่านทำวิทยานิพนธ์ท่านก็ทำเรื่องการอ่าน
- ถาม : งานทางการประถมศึกษาที่ท่านเคยร่วมงานกับศาสตราจารย์ ดร.ก่อ เป็นอย่างไร
- ตอบ : เนื่องจากว่าท่านมาอยู่การฝึกหัดครู ท่านไม่มีหน้าที่โดยตรงกับประถมศึกษา แต่ฝึกหัดครูเราก็ฝึกหัดครูประถม เพราะฉะนั้นการฝึกหัดครูประถมนี้ ระดับ ปกศ. ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาแต่ก่อนนี้หลักสูตรครูประถมจะมี 3 ปี พอมาสมัยที่เราจะเร่งรัดการศึกษา รวบรวมปี พ.ศ. 2496 - 2498 ท่าน เห็นว่ามันคงผลิตยากเพราะฝึกหัดครูเรียน 3 ปี คัดเลือกมาจากต่างจังหวัด ปีหนึ่งก็ได้จำนวน 100 คน เท่านั้นเอง ซึ่งโรงเรียนขณะนั้นก็มีเป็นหมื่น มันไม่มีทางที่จะผลิตครูให้มาทันพัฒนาการศึกษาได้ เพราะครูเดิมก็รับมาจากครูฝึกมัธยม ประถมต่าง ๆ เพราะฉะนั้น อ.ก่อ เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ในการลดหลักสูตรฝึกหัดครู 3 ปี เหลือ 2 ปี แล้วเพื่อให้การผลิตเร็วขึ้น ก็รับผลการเรียนจากการเรียนให้คะแนนมาเป็นการเรียน เป็นวิชา เป็นหน่วยกิต ดร.ก่อ ก็เป็นคนทำ เพราะฉะนั้นที่ท่านเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงอีก คือร่วมกับขุนี เชฟสร้างหลักสูตรฝึกหัดครูชั้นบทยุติมา หลักสูตรครูชั้นบทยุติมา เราสร้างฝึกครูให้ไปเป็นครูชั้นบทยุติมา

ถาม : การโอนการประถมศึกษา ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ มีบทบาทอย่างไรบ้าง

ตอบ : ท่านคงมีส่วน แต่ว่ามันเป็นอะไรที่มันเป็นแรงผลักดันทางการเมืองพูดง่าย ๆ เป็นตัวที่จะผลักดันให้เกิด พอเข้ามาแล้วตัวกฎหมาย พ.ร.บ. ประถมศึกษา แห่งชาติก็ดี หรือ พ.ร.บ. ข้าราชการครูที่ทำให้ท่าน สิปนนท์ เข้ามาเป็น คนสำคัญ ท่านเข้ามาเป็นเลขาธิการสภาการศึกษาตอนนั้น ดร. ก่อ เป็น กรรมการ ดร. ก่อ ก็เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการกำหนดนโยบายส่วน การปฏิบัติให้อธิบดีเลือกลงมา ส่วนในการตั้งครูประถมกลับคืนมา ก็มีท่านไม่ตั้ง เป็นกรมเหมือนเดิม ท่านตั้งเป็น สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้ อ. สมาน แสงมะลิ มาเป็นเลขาธิการ ส่วนกฎหมายก็มีกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง ที่ตั้งคณะกรรมการข้าราชการ ครูขึ้นมาก่อนที่จะโอนเอางานบริหารงาน บุคคล ของ ก.พ. ซึ่งให้ผู้ช่วยทำอยู่ในขณะนั้นมาตั้งเป็นสำนักงานใหม่ ตอน นั้น ดร. สิปนนท์ เข้ามาเป็นรัฐมนตรีแล้วก็ตั้งผมไปเป็นเลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครูคนแรกแล้วท่าน ดร. ก่อ ก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 อัน

ถาม : ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ มีอุปนิสัยอย่างไร

ตอบ : ท่านก็คือ ท่านมีเมตตา ท่านเข้าใจคน ท่านเป็นครูจริง ๆ ครูโดยสาย เลือดจริง ๆ คือ ไม่ว่าจะแก่นักเรียนพวกไหน อาจารย์ก่อนที่ท่านเป็นคน เอาใจใส่ สอนนักเรียน สิ่งที่ท่านปลูกฝัง คือ การอ่าน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ ดร.กษมา วรวรรณ
อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน
สัมภาษณ์ วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านได้ร่วมงานทางการศึกษากับท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ในด้านใดบ้าง
- ตอบ : ร่วมงานโครงการแก้ไข การไม่รู้หนังสือ การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ แห่งชาติ ดิฉันเป็นผู้อำนวยการโครงการอยู่ที่ กศน. อาจารย์เป็นประธาน
- ถาม : บทบาทของท่านในการศึกษานอกโรงเรียน
- ตอบ : ความจริงท่านมีบทบาทหลายโครงการ จำได้ว่าท่านเป็นประธานกรรมการ การศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ อาจารย์ ดร. ก่อจะช่วยผลักดันความคิดออกไป มากเพราะท่านเป็นคนกว้าง ท่านจะเตือนเราเสมอว่า งานการศึกษานอก โรงเรียนไม่ใช่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนคนเดียว หน่วยงานอื่นต้อง เข้ามามีบทบาทด้วย ต้องมองการศึกษาผู้ใหญ่ในมิติอื่นด้วย ช่วงที่ท่านเป็น อธิบดี กรมสามัญศึกษา เราขอร่างโครงการการศึกษานอกโรงเรียนภาค และจังหวัดเอาไปเสนอท่าน อาจารย์ ดร. ก่อ ช่วยคิดว่าเมื่อไปถึงจังหวัด จะทำอย่างไร ท่านบอกว่าต้องกระจายอำนาจไปยังหน่วยงาน ท่านเขียน บนกระดานให้ดูเลยแล้วต่อมาก็เกิดการศึกษานอกโรงเรียนภาคและจังหวัด
- ถาม : ท่านเคยให้แนวคิดทางการศึกษาว่าอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ท่านเน้นความเสมอภาคทางการศึกษา รูปแบบการเรียนทั้งในระบบและ นอกกระบบการเรียนตามอัชฌาตัย เชื่อมกันเป็นการศึกษาตลอดชีวิต เอกชน กับรัฐจะทำงานร่วมกันอย่างไร และท่านเป็นตัวอย่างของนักการศึกษาท่าน เน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ไม่จำเป็นต้องเป็นอาชีพอย่างเดียว แต่ ท่านเน้นการปฏิบัติจริง ทำให้สิ่งที่เรียนมีความหมาย
- ถาม : อุปนิสัยท่านเป็นอย่างไรบ้าง
- ตอบ : รู้จักในฐานะผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ท่านเป็นครูมาก ใจกว้างความคิดทันสมัย เปิดใจรับทุกเรื่อง มีผู้กล่าวว่า "ทะเลเลือกเรือไม่ได้" ท่านรับได้ทุกแบบ มีพลังที่จะยกระดับความคิดของคน มีความสุขในการทำงาน ถ้ามีโอกาสให้ เลือกที่ปรึกษา ก็จะได้ที่ปรึกษาที่สมบูรณ์แบบภายใต้การกำกับที่มีวิธีการ ท่าน ฟังมากท่านจะรู้ว่าเราเป็นอย่างไร กับคนคน ๆ นี้ ท่านเมตตาสูงมาก

บทสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต
ประธานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สัมภาษณ์ วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

ถาม : ท่านได้ร่วมงานกับศาสตราจารย์ ดร. ก่อในด้านใดบ้าง

ตอบ : เมื่อ พ.ศ. 2492 ตอนนั้นเดินทางไปสหรัฐอเมริกาด้วยกัน ไปเครื่องบินลำเดียวกันมีผู้ใหญ่อีกไปด้วย 20 กว่าท่าน ผู้ใหญ่คือจบปริญญาตรี เด็กร่วม 20 กว่าคนก็สนิทกันไปเรียนภาษาอังกฤษด้วยกันที่ Queen College New York จากนั้นก็แยกกัน อ. ก่อไปเรียนโอกลาโฮมา แล้วต่อไปท่านไปเรียนที่มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ที่เบอร์กลีย์ ส่วนผมไปอยู่ที่ลอสแอนเจลิส ได้พบ ก่อเป็นระยะ ๆ ดร. ก่อ เป็นเพื่อนสนิทกับพี่ผมที่เตรียมอุดมศึกษา ดร. ก่อเรียนเตรียมอักษรศาสตร์ พี่ผมเรียนเตรียมแพทย์ ก็รู้จักกันมาร่วม 50 ปีสนิทกันมาก ร่วมทำงานกันหลายเรื่องเมื่อกลับมาประเทศไทย ผมกลับมา 2501 ถึง 2517 ได้ร่วมมือกันทำต่าง ๆ ตอนนั้นอ. ก่อท่านเป็นผู้อำนวยการกองการศึกษาต่างประเทศเป็นหลายอย่าง ผมอยู่จุฬาก็ประชุมร่วมกัน ไปประชุมต่างประเทศเฮอะแอะแต่ที่ร่วมกันอย่างมา เมื่อ พ.ศ. 2517 เมื่อดร. ก่อเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ท่านโทรไปถึงผมให้ผมเป็นประธานวางแผนการปฏิรูปการศึกษา ตอนสมัยทำข. สัญญา เราสนิทกันมากได้ร่วมวางแผนปฏิรูปการศึกษา จากนั้นก็ร่วมงานกันมาเรื่อย ตอนท่านเป็นรัฐมนตรีก็ได้ร่วมงานกัน

บรรยากาศในการทำงานร่วมกันนั้นดีมาก ท่านเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ท่านเป็นผู้ใหญ่ใจกว้างขวาง ท่านเป็นครูเป็นปราชญ์บุคคล ขณะนี้ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ท่านทำงานในระยะหลังที่นั่นตลอด เขาทำห้องหนึ่ง ๆ เป็นห้องพัก มีเอกสารของท่าน รูปของท่าน ไข่เป็นห้องประชุมถึงห้องสมุด ตอนนั้นผมไปทำงานที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขาก็ให้ผมทำงานในห้องนั้นใช้โต๊ะของท่าน ท่านเป็นกำลังสำคัญในด้านการศึกษา ท่านเป็นคนใจเย็น ท่านใช้พระคุณไม่ใช้พระเดช ผมยังพูดเล่นกับท่านว่า อาจารย์ให้แต่ดอกไม้ไม้ไม่ให้ไม้เรียว ต่างก็สนะกับผมผมใช้ทั้งดอกไม้และไม้เรียว ท่านเป็นครูที่แท้

ถาม : ท่านและศาสตราจารย์ได้ปฏิบัติงานด้านการปฏิรูปการศึกษาร่วมกันอย่างไรบ้าง

ตอบ : ท่านเป็นกำลังสนับสนุนแนวความคิด ตอนนั้นท่านอาจารย์เกรียงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีรัฐมนตรีช่วยว่าการสองท่านคือ ท่านดร.ก่อและ ม.ล. จิราวุธ นพวงศ์ ผมได้ไปช่วง พ.ศ. 2517 ปลายเดือนมิถุนายน 2517 ท่านให้ทำเสร็จปีนั้นภายในหกเดือน ทุกสัปดาห์ผมได้ไปพบรัฐมนตรีทั้งสามท่าน พร้อมด้วยปลัดกระทรวงในขณะนั้นคือ ท่านอาจารย์จรูญ วงศ์สายัณห์ รวม 5 คนก็หารือกัน เริ่มตั้งแต่วางตัวบุคคล สุดท้ายก็บรรยายให้กรรมการท่านอื่นที่ไม่ได้อยู่แต่ผมกับดร.ก่อจะอยู่ตลอด ส่งรายงาน 24 ธันวาคม 2517 คณะรัฐมนตรีรับหลักการแต่ช่วงหลังวันเรื่องระบบบริหารการศึกษาของไปคิดใหม่ เพราะตอนนั้นเราเสนอเรื่องการศึกษาประชาบาลมารวมกับกระทรวงศึกษาธิการก็มีปัญหาตลอด

หลังจากนั้นมาก็เปลี่ยนรัฐบาลหลายครั้ง ดร.ก่อก็ได้เป็นรัฐมนตรีหลายเรื่องก็ได้ร่วมดำเนินการกับท่าน เรื่องหลักสูตรแต่ละเรื่องระบบบริหารก็ยังไม่ได้เท่าไร จนตอนหลังผมมาเป็นรัฐมนตรีก็ขอคำแนะนำจากท่าน :

เป็นประจำ ประมาณปี 2532-2534 ผมไปขอคำแนะนำจากท่าน ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีที่ผมเคารพผมไปกราบขอคำแนะนำ ในเรื่องโรงเรียนประชาบาล ผมไปปรึกษาว่าผมอยากรวมกันเลข ทั้งประถมและมัธยม ทุกท่านบอกว่าคนไข้ป่วยผ่าตัดแรง ๆ อาจจะตาย แก้ปัญหาที่เดียวเลขทั้ง 4 ท่านไม่เห็นด้วย

ถาม : ในการโอนการประถมศึกษาท่านศาสตราจารย์ดร.ก่อมีบทบาทอย่างไรบ้าง

ตอบ : ตอนนั้นท่านก็สนับสนุนอยู่ข้างหลัง เมื่อมีปัญหาผมก็ไปปรึกษาท่าน แต่ตอนเสนอร่างกฎหมายผมเสนอเอง

ถาม : ผลงานที่ปฏิบัติร่วมกันถือว่าสำเร็จเป็นที่น่าพอใจหรือไม่

ตอบ : ผมไม่เคยพูดว่าสำเร็จในทัศนะของผม ประมาณ 50-60 แต่ได้ผ่อนคลายนปัญหาหลายประการ

บทสัมภาษณ์ ดร.อรุณ ประดิษฐ์
อดีตรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
สัมภาษณ์ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2539

- ถาม : ท่านได้ร่วมปฏิบัติงานกับศาสตราจารย์ ดร.ก่อ ในด้านใดบ้าง
- ตอบ : มาด้วยกันที่หน่วยงานศึกษานิเทศก์ ท่านเป็นผู้บังคับบัญชา ทำงานด้านพัฒนา การเรียนการสอนทั้งหมด เป็นการพัฒนาครู
- ถาม : การพัฒนาครู มีการดำเนินงานอย่างไรบ้าง
- ตอบ : มีการอบรมมีการออกไปนิเทศ ท่านจะออกไปนิเทศประจำเป็นช่วงหัวเลี้ยว หัวต่อพอท่านอาจารย์บุญถิ่น อธิการเข้ามาเป็นอธิบดีท่านจะดูแลในเรื่อง ของตัววิชาการ วิธีสอน ตำรา การออกนิเทศท่านจะไปทั่วประเทศ ผมก็ ติดตาม ไปรับใช้ท่านไปทั่วประเทศเหมือนกัน ในการบรรยายท่านก็จะเน้น เรื่องการสอน การพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการนิเทศการศึกษาของท่านเป็นการ นิเทศแบบใหม่ไม่เคยมีแนวคิดไปจับผิดเขาเลย ผมรู้สึกว่าจะไม่เคยได้ยินและ ไม่มีเลย แต่ว่ามันเป็นเรื่องธรรมดาเขาไม่รู้จักร่างงานของศึกษานิเทศก์ดี เพราะนี่เป็นหน่วยแรกที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ฉะนั้นเขาเข้าใจว่าเหมือน ผู้ใหญ่ไปแล้วจะไปจับผิด แต่แท้จริงแล้วท่านเหล่านั้นไปแล้วไม่เคยทำอย่าง นั้นเลย แล้วผมก็ทำหน้าที่ทั้งเสมียนทั้งคนขับรถ ผมขับรถให้ท่านเหล่านั้นนั่ง ไม่ว่าจะป็นศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพานิชย์ คุณหญิงอารี คือ ผมทำหน้าที่ขับรถ และเจ้าหน้าที่การเงินด้วย ผมคนเดียวเหมาหมดทุกอย่าง ไป กับท่าน จะไม่เคยได้ยินว่าท่านผู้นี้มีเจตนาอย่างอื่น นอกจากจะไปพัฒนา การเรียนการสอนอย่างเดียว แล้วรู้สึกว่าคุณจะไม่เคยเอามาพูดเรื่องตัว บุคคลเลย นอกจากจะพูดว่า ตำราเขาทำเป็นอย่างไร วิธีสอนทำอย่างไร แล้วก็ในปี 1997 มีการสัมมนาใหญ่ที่สวนสุนันทา ซึ่งก็น่าอัศจรรย์นะครับ ความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลา 30 - 40 ปี สมัยนั้นถ้าผมจำไม่ผิดการ ฝึกหัดครูนี้มีอาจารย์ทั้งหมดทั่วประเทศประมาณ 500 คน เพราะโรงเรียน ฝึกหัดครูบางแห่งมีนักเรียนน้อยกว่าอาจารย์ สมัยนั้นมีการสัมมนาประมาณ 500 คน จำได้ว่าไม่มีใครที่จบปริญญาเลย

- ถาม : การนิเทศได้มีการจัดสรรงบประมาณมาใช้ดำเนินงาน ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ มีบทบาทในด้านนี้หรือไม่
- ตอบ : ผมว่าท่านอาจารย์เป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษ พูดกับใครคุยกับใครจะทำให้คนนั้นมีความสุข แล้วเป็นนโยบายของท่านด้วย ท่านจะสอนเราว่าคนเราถ้าไม่เดือดร้อนก็ไม่มาหา เพราะฉะนั้นเขามาหาเรา เราต้องทำให้เขาพอใจในระดับหนึ่ง บางที่เขามาหาท่านไม่ได้หรือสิ่งที่อยากได้ แต่จะได้รับความสบายใจกลับไป ท่านมีมนุษย์สัมพันธ์ที่เป็นเลิศด้วยบุคคลิกภาพของท่าน ด้วยความสามารถของท่าน คือท่านพูดอะไรเขาก็ยอมรับ และชื่นชอบด้วย เพราะฉะนั้น เรื่อง เงินหรืองบประมาณจึงเป็นเรื่องที่ไม่มีปัญหา
- ถาม : ช่วงการขยายโอกาสทางการศึกษา มีการวางแผนอย่างไรในช่วงดังกล่าว
- ตอบ : มันเป็นคำถามที่ตอบยาก คือท่านก็มาถึงจุดที่ว่า เพราะว่าท่านได้อาศัยการปรึกษาหารือแล้วท่านก็ตัดสินใจว่ามันต้องขยายเป็น 9 ปี ก็อาศัยช่วงปีการศึกษาเศรษฐกิจเป็นหลักด้วย และความเป็นไปได้ว่าตอนนั้นถ้าจำไม่ผิดจะมีเด็กที่จบ ป.6 เข้าใจว่า 1 ล้าน หรือ 1 ล้าน 2 แสน เสร็จแล้วประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ สมัยคุณชวนอยู่ ม. 1 ท่านดร. ก่อก็มาวางแผนว่ามันต้องใช้เวลากี่ปีในความเป็นไปได้ ก็บอกว่าปี 40 จะหมด 100 เปอร์เซ็นต์ โดยให้เพิ่มมาปีละเท่าไร ๆ ขยายมา โดยเฉพาะตัวนี้มันจะไปผูกกับเรื่องงบประมาณด้วย
- ถาม : การจัดงบประมาณ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ มีบทบาทในการให้การสนับสนุนหรือไม่
- ตอบ : มีครับ ผมว่าท่านเจรจา อันนี้มันเป็นนโยบายของรัฐบาล มันมีการวางแผนว่า ในช่วงระยะเวลา 5 ปี มันจะถึง 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ล่ะปีมันจะใช้งบเท่าไร ตัวนี้มันคิดหมดไม่ใช่ว่ามันอยากจะทำก็ทำไปเลย ที่นี้เราก็คิดหมดท่านก็ดูว่า ความเป็นไปได้ ที่นี้ท่านก็เจรจากับทางรัฐบาลยังตอนนั้น สมัยคุณอานันท์ ตอนนั้นทุกอย่างมันเร่งรัด ท่านก็ไปพูดกับนายกเลย เมื่อเห็นชอบ ที่จริงแล้วอีกเรื่อง คือเรื่องอาหารกลางวันบางที่ผมมาฟังดูแล้วเขาทำไม่ผิดจากท่านหรือครับ เรื่องวางแผนขยายโอกาส 9 ปีก็คิดเรื่องอาหารกลางวันท่านเป็นคนตัดสินใจเด็ดขาดแล้วท่านรู้ว่ายุทธศาสตร์ที่จะทำ ให้เสร็จทำอย่างไร ท่านก็สั่งมาทางผม และ ดร. ประลวบ เสนาถุณี ให้

เราเขียนแผนให้ท่านทั้งหมด ว่าเรื่องอาหารกลางวันมันจะใช้งบเท่าไร และถือเรื่องนี้ไปพบนายกโดยที่ไม่ต้องไปประชุมตกลงกับใคร ปีนั้นได้เงินมาประมาณ 2,000 ล้าน

ถาม : การขยายโอกาสทางการศึกษายังไม่มีความพร้อมในทุกด้าน มีปัญหาในการดำเนินการมากน้อยเพียงใด

ตอบ : ที่จริงเมื่อท่านจะทำ ท่านเชิญอธิบดี เลขาธิการมาเลยว่าไว้อย่างนี้มันทำได้ไหม ก็ตอบกันว่าทำได้ แต่ว่าผมว่ามันไม่มีที่ไหนในโลกหรอกที่ทำทุกอย่างพร้อมแล้วจึงเปิดโรงเรียน บางมหาวิทยาลัยบางแห่งนี้ผมจะบอกให้เปิด ปริญญาโทบางสาขาวิชายังไม่มีอาจารย์สักคน ผมยังไปสอนให้เลย คือตัวอื่นก็พร้อมที่จะทำ แต่ว่าจะให้พร้อมทุกอย่างแล้วค่อยทำ ผมว่ามันไม่มีความเป็นไปได้ หมายความว่าเราสร้างสิ่งต่าง ๆ ไว้ก่อนแล้วจึงจะไปใช้ มันก็ต้องไปด้วยกันอย่างนี้ แต่มันเป็นเรื่องที่รอไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนไปต่างประเทศด้วยกันท่านคิดหนัก เราไปประชุมที่บรูไนเราก็งงไป ได้ความคิดว่าเราไปประชุมซีเอสต่อนั้นว่า คนของเราเสียเปรียบโดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่รู้ภาษาอังกฤษ เหมือนเป็นเสิร์ฟที่ 2 ต้องทำงานหนักแต่ก็ชอบคนไทยนี้ได้ทำงานหนักไถ่งานเบา ๆ อย่างฟิลิปปินส์นี่เขาได้ทำหมดละ พอบพูดภาษาอังกฤษได้ก็ได้ทำงานที่โรงแรม แต่คนไทยต้องไปก่อสร้างหนัก ๆ แล้วคอมมิวนิสต์ไม่ได้ต้องผ่านคนกลาง ไ้ตรงนี้ละที่เราต้องยกภาษาเราขึ้นไป แล้วอีกอย่างหนึ่งเราดูแล้วว่าแม้แต่จีน เกาหลี ญี่ปุ่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เหล่านี้ไว้ฐาน 9 ปี เขาไปหมดแล้วถึง 12 ปีแล้ว อย่างเรายัง 6 ปี อันนี้พูดจริง ๆ นะว่ายังไม่พร้อม ก็เหมือนคนแต่งงานถ้ารอให้พร้อมทุกอย่าง ปลูกบ้านเสียก่อน มีรถยนต์แล้วค่อยมีเมียนี้ ดร.ณรงค์ ก็คงแก่ตายก่อน ไข้ไหม ค่าใช้จ่ายเราวิพากษ์วิจารณ์กันได้ แต่ว่า ไร้ความเป็นไปได้แล้วเราก็ได้ศึกษาข้อมูลทางกรมสามัญ สปช. แล้วเพราะ เวลาทำงานเราเป็นระดับกองแผนของกรมต่าง ๆ เรามานั่งทำด้วยกัน ศึกษาด้วยกัน เสร็จแล้วเสนอขึ้นไป

ถาม : ผลงานเป็นที่น่าพอใจหรือไม่

ตอบ : ก็พอใจระดับหนึ่ง แต่มันก็ต้องปรับปรุง มันยังมีสิ่งที่จะต้องปรับปรุง พุดง่าย ๆ มันก็ไม่ใช่ว่ามันเซลอะไรลักษณะนั้น อย่างครูสอนวิทยาศาสตร์อาจจะยังไล่ไม่ทัน แต่ก็ได้ทำการอบรมพวกนี้มันก็ไล่ไปหมด แต่งบประมาณเรามันซ้ำคิดกัน แล้วอะไรต่ออะไรก็ต้องอีกปีหนึ่งถึงจะได้ของ แต่ผมว่ามาถึงตอนนี้เป็นอย่างไรก็ไม่รู้ เสี่ยงวิพากษ์วิจารณ์อาจจะน้อยลง

ถาม : อุปนิสัยส่วนตัวของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ ตามที่ท่านได้รู้จัก

ตอบ : พุดง่าย ๆ ท่านเป็นแบบฉบับผู้ใหญ่ที่เรากราบไหว้ได้อย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ ทุกอย่าง ตั้งแต่เรื่องส่วนตัวของท่าน เรื่องครอบครัวของท่านนี้ ท่านเป็นคนรักครอบครัวไม่ว่างานจะยุ่งอย่างไร ท่านก็จะกลับบ้านแล้วมี ชีวิตครอบครัวรับประทานอาหารพร้อมกันทั้งครอบครัวตลอดเวลา แล้วท่านคุยเรื่องงานกับที่บ้าน แต่ท่านก็เอาเรื่องงานไปคุยให้สนุก ท่านมีลักษณะที่เป็นปราชญ์ ตลอดชีวิตไม่เคยได้ยินท่านอาจารย์ ก่อ ท่านพูดว่าท่านเก่งอะไรไม่เหมือนคนอื่น ๆ คนที่เคยเห็นมักจะคุยโม้ว่าเก่งอย่างนั้น อย่างนี้ ท่านไม่ใช่ นักการศึกษาที่ธรรมดา ท่านเป็นนักปราชญ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ นางมณฑนา สังคกฤช

ผู้อำนวยการกองวางแผนงาน สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สัมภาษณ์ วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : อยากถามเกี่ยวกับงานวางแผนที่ท่านได้ปฏิบัติงานร่วมกับท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์
- ตอบ : ตอนนั้นมีการโคจรกันระหว่างกองกับสำนักงานสถิติแห่งชาติ คือเราไปใช้ผลคอมพิวเตอร์ของสำนักงานสถิติ แล้วจะมีระบบการเก็บข้อมูล ตอนนั้นมันมีแบบ รศ. รด. ตอนนั้นก็ยังมี เป็นแบบรายงานการศึกษา คือเก็บจำนวนโรงเรียน จำนวนนักเรียน แบบ รด. นี่เป็นข้อมูลครูซึ่งเก็บทุกโรงเรียน ซึ่งทุกโรงเรียนต้องรายงานเข้ามาทุกโรงเรียนทุกสังกัดและเข้ามาก็จะมาประมวลที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งตอนนั้นสำนักงานสถิติแห่งชาติ เขาก็มี พ.ร.บ. สถิติแห่งชาติที่จะดูแลในเรื่องนี้ ก็ร่วมกันระหว่างสำนักวางแผนกับสำนักสถิติ แต่จะมาหารือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของ กองเจ้าหน้าที่ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ว่าเก็บข้อมูลอะไรประเมินผลออกแบบเป็นอย่างไร แล้วเราก็มายใช้ประโยชน์ ท่านมาอยู่ที่นั่นตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสำนักงานใหม่ ๆ ในช่วงนั้นคนยังไม่รู้เรื่องการวางแผนเท่าไร มันเรื่องใหม่มาก อาจารย์ก่อท่านเป็นคนที่อ่านมาก ประสบการณ์มาก ท่านก็จะติดต่อกับคนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพราะฉะนั้นท่านจะมีความคิดกว้างไกล ตรงนี้ท่านก็ตามความเข้าใจค่ะ ท่านก็จะเอาเรื่องของการวางแผนมาคุยกับท่านอาจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ซึ่งตอนนั้นไม่แน่ใจว่าท่านเป็นปลัด หรือเป็นรัฐมนตรี เข้าใจว่าจะเป็นรัฐมนตรี และเป็นคนที่ขอ อาจารย์ก่อ มาจากกรมการฝึกหัดครู จากหัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ให้มาบุกเบิกการวางแผนการศึกษา โดยเฉพาะโดยให้มาเป็นผู้อำนวยการกองวางแผน แรกตั้งเป็นสำนักงานวางแผนตอนที่ยังไม่มีกฤษฎีกาออกมาเป็นกฎหมายตั้งกองอย่างเป็นทางการ ท่านก็มาบุกเบิกถึงข้าราชการมาจากกรมต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเข้าใจว่าประมาณ 10 กว่าคน เข้ามาบุกเบิกกองในช่วงนั้น มาประกาศตั้งกองในกฤษฎีกาอย่างเป็นทางการในปี 09

- ถาม : ในระยะบุกเบิกกองวางแผน มีการดำเนินงานอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ตอนนั้นผังวางแผนยังไม่มีคนรู้จักเท่าไร ท่านคุยกับ อาจารย์ธำรง ว่า อาจารย์ก่อ มาंनाเขาไป ทั้งที่อะไรมันก็ยังมืด ๆ อยู่ พาคณะนำเรื่องนี้เข้าไป ตอนนั้นได้ความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตท มีทีมงาน มีอาจารย์จากที่นั่นมาช่วยอยู่ระยะหนึ่ง ตอนที่ดิฉันเข้ามาพวกนั้นก็ยังมีอยู่ แล้วช่วงนั้นมีการส่งข้าราชการในกอง ไปศึกษาต่อที่อเมริกา จะมีพวกที่ไป M.S.U. ที่มิชิแกนสเตทส่วนหนึ่ง แล้วตอนหลังท่านได้รับความช่วยเหลือจาก ยูซอม จากรัฐบาลอเมริกา ตอนนั้นยูซอมช่วยเหลือ โดยให้ข้าราชการส่วนหนึ่งไปศึกษาต่อ ตรงนี้ไม่ได้ไปที่ M.S.U. แต่กระจายไปตาม มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ช่วงนั้นเกือบจะทุกคนที่ได้ไปศึกษาต่อเพราะอยู่ในช่วงของการบุกเบิกดังนั้นก็อยากได้แนวความคิดหลากหลายเพื่อนำมาใช้ในงาน
- ถาม : การจัดระบบงานงบประมาณให้เป็นระบบ มีการดำเนินงานอย่างไร
- ตอบ : งบประมาณนี้จะมีการศึกษาการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละปีตอนแรกงบประมาณในช่วงที่ยังไม่ได้ เป็นกองงบประมาณไปอยู่กับกองคลังพอเริ่มตั้งกองในส่วนงบประมาณในส่วนเกี่ยวกับการวางแผนก็ย้ายมาอยู่ที่กองด้วย ในส่วนนี้จะพัฒนางาน ตอนหลังมีการวิเคราะห์งานมาตั้งเป็นฝ่ายในกอง แต่ว่าช่วงอาจารย์ก่อ งบประมาณยังไม่ได้แยก แต่ก็เริ่มเห็นความสำคัญของตัวนี้ ไม่ค่อยพัฒนาไปพร้อมกับเขา
- ถาม : การเก็บรวบรวมข้อมูล ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ มีการดำเนินงานอย่างไร
- ตอบ : ปกติท่านชอบไปเก็บข้อมูลตามต่างจังหวัด ต่อมาระยะหลังท่านรับงานซีเมสจึงไม่ค่อยได้ไป ท่านชอบออกไปหาข้อมูลด้วยตนเอง
- ถาม : แนวคิดในการดำเนินทางการศึกษาของท่าน ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ ตามที่ท่านได้เคยร่วมงานกับท่านมา
- ตอบ : ท่านจะดูในแง่ของมีความคิดไปข้างหน้า ดูจากโครงการหลาย ๆ เรื่องที่ตัดสินใจ ท่านจะมองในภาพรวม มองในแง่ของการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกัน อย่างเช่นที่ขยายโอกาสที่ท่านตัดสินใจขยายจาก 6 เป็น 9 ปี ตรงนี้ต้องยกให้เป็นเครดิตของท่านในการขยายการศึกษาให้เป็น 9 ปี ซึ่งในอนาคตจะเป็น 12 ปี เกิดจากความคิดริเริ่มของท่าน และท่านเป็นคนแรกที่ผลักดันให้โรงเรียนประถมศึกษาเปิดสอนชั้นม.ต้น ซึ่งตอนนั้นคนต่อต้านกันเยอะว่าโรงเรียนประถมไม่มีความพร้อมเหมือนมัธยม ท่านบอกว่าถ้ารอไปมันจะไม่

ได้ทำ คือการพัฒนางานทุกอย่างมันต้องมีปัญหามืออุปสรรค ถ้ารู้ว่ามีปัญหาที่
ต้องปัญหาไม่ใช่ว่ารอให้พร้อมมันก็จะช้า แล้วจะพร้อมเมื่อไหร่ก็ไม่ทราบอีก
20 - 30 ปีจะได้หรือเปล่า ตรงนี้ท่านมองว่าโรงเรียนประถมมีทรัพยากร
ส่วนหนึ่งในความพร้อมของอาคารสถานที่ ครูอาจารย์ส่วนหนึ่งเทรนขึ้นมา
ก็คองสอนนักเรียนได้ เครื่องมือเครื่องใช้อะไรก็พอใช้กันได้บ้าง เพิ่มเติม
เข้าไปอีกส่วนหนึ่งก็จะขยาย ม.ต้นได้เร็วขึ้น เพราะรอกกรมสามัญอีก 20
ปีก็ยังจัดไม่ครบ

- ถาม : โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ถือว่าเป็นความคิดริเริ่มได้เลยหรือไม่
ตอบ : ค่ะ ได้มีการเปิดโรงเรียนประถมศึกษาสอน ม.ต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ นางชูศรี สวัสดิ์พาณิชย์
ภรรยาของท่านศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2539

- ถาม : สภาพชีวิตในวันเด็กของ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ดิฉันรู้จักท่านตั้งแต่วัยเด็ก บ้านอยู่ใกล้กัน บ้านอยู่หลังตลาดทางแยกถนนผดุงพานิช ห่างกันไม่กี่ช่วงเสา ที่แรกท่านเป็นลูกที่เลี้ยงยาก แม่ของท่านเลยเอาไปประเคนให้พระ พระก็เลยตั้งชื่อให้ว่า "เคน" ที่นี้ชื่อ"เคน" บอกว่าไม่ดี เอาชื่อ "ก่อ" ก็แล้วกัน ครอบครัวของท่าน คุณแม่ท่านเป็นคนชอบอ่านหนังสือ ที่บ้านท่านขายเครื่องเตรียมนบวช ก็มีหนังสือพระ เตี่ยอยากจะทำให้ท่านไปเมืองจีน แม่ท่านเลยเอาท่านมาฝากไว้บ้านป้าที่ในเมืองป้าคนนี้เตี่ยท่านเกรงใจมาก บอกว่าให้เรียนหนังสือที่ร้อยเอ็ด ถ้าเพื่อไม่ใช่ป้าคนนี้ ท่านไปเมืองจีนแล้ว
- ถาม : กิจกรรมที่ท่าน ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ชอบทำเป็นกิจวัตรคืออะไร
- ตอบ : ท่านก็ทำเหมือนเด็กทั่ว ๆ ไป ชอบตีไก่ กัดปลา เล่นทุกอย่าง แต่สิ่งที่ท่านไม่ทำคืออ่านหนังสือ ท่านว่างท่านต้องอ่าน อ่านหมดแม้แต่หนังสือพิมพ์ที่เขาห่อซองมาที่เป็นแผ่น ๆ ท่านก็แกะเอากระดาษหนังสือพิมพ์นั้นมาอ่าน
- ถาม : การศึกษาของท่าน มีสภาพเป็นอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ท่านเข้าศึกษา ป.1 ถึง ป.3 ในชั้นประถมวิสามัญ พอจบป.4 ก็ไปเรียน ม.2 เลข ม.1 ไม่ต้องเรียน แล้วก็จบม.6 ที่โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย พอจบม.6 ท่านก็ไปเรียนเตรียมนอุดม ท่านเรียนเตรียมน 2 ปี ก็เข้าเรียนที่จุฬาลงกรณ์
- ถาม : การศึกษาในระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก ของศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ท่านไปเรียนที่เมือง ซิดเวสเตอร์ รัฐโอกาโฮมา ปริญญาโทเรียนด้านประถมศึกษา ท่านบอกว่ารากฐานมันต้องมาจากประถม มีขยมนั้นมันกลาง ท่านบอกว่าทำจากประถมดีกว่า

- ถาม : ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ ใช้ชีวิตในสหรัฐอเมริกาอย่างไรบ้าง
- ตอบ : คือ ท่านเป็นคนประหยัด สตางค์ที่เขาให้เดือนหนึ่ง 135 เหรียญ แล้วก็การที่จะอาศัยเงินทองทางบ้านมันเป็นไปได้ ท่านก็พยายามประหยัดเพื่อก่อนจะไปเรียนปริญญาเอก จะต้องมียกเก็บไว้บ้าง ที่นี้ อีเวิล สบิลวอเตอร์ เป็นลุงชวาวนาพอวันหยุดท่านก็ไปอยู่กับชวาวนาเพื่อจะทำงานอย่างน้อยก็ได้กินฟรี ถ้าเผื่อเขาใจดี เขาก็ให้ค่าแรงบ้างท่านก็เก็บเงินไว้เพราะเวลาเรียนปริญญาเอกเป็นโรงเรียนใหญ่ แล้วตอนที่เขาให้มันก็ไม่พอ แต่พอตอนที่ไปอยู่ที่ แคลิฟอร์เนีย เพิ่มเป็น 150 เหรียญ
- ถาม : ขณะที่เรียนปริญญาเอกท่านได้ทำงานพิเศษหรือไม่
- ตอบ : ทำค่ะ ท่านทำงานห้องสมุด เพื่อนเขาทำงานร้านอาหารได้ค่าแรง ท่านบอกว่าทำงานห้องสมุดอย่างน้อยสุดก็ได้อ่านหนังสือ ได้เลือกหนังสือที่ดีมีประโยชน์ท่านเป็นคนประหยัด ไม่ชอบอยู่นิ่งเฉย ตอนจบจุฬาก็ว่าแปลก เช่นชอบ เลี้ยงหมู ปลูกผัก ท่านอยู่อเมริกาแรกนั้นเขาให้ทุน 135 เหรียญนั้นพอใช้ แต่พอไปอยู่แคลิฟอร์เนียให้เพิ่ม 150 เหรียญ ก็ต้องพอใช้แน่นอน
- ถาม : การไปศึกษาต่อท่านมีวิธีเตรียมตัวอย่างไรบ้าง
- ตอบ : ไม่ได้เตรียม เพราะท่านอ่านหนังสืออยู่ตลอดเวลาที่ว่าง อ่านมาตั้งแต่เด็กเลย ที่บ้านแม่ท่านมีหนังสือพระ ท่านก็อ่านทุกเล่มชอบมาก ที่นี้พอมาเป็นครูที่ร้อยเอ็ดก็อ่านหนังสือภาษาอังกฤษตลอด ท่านไม่ได้หวังเท่าไรหรอกว่าจะลองดู ท่านเป็นคนบ้านนอก สอบเสร็จก็กลับบ้าน แต่รู้ว่า 100 ข้อ ถูกแน่ 75 ข้อไม่แน่ใจ 23 ข้อ แต่ 2 ข้อผิดแน่ ๆ พอเด็กไปดูผลสอบให้ก็สอบได้ ท่านบอกว่าขอไปอยู่ในเมืองที่ไม่มีคนไทยเลย ส่วนเด็กกรุงเทพฯ เขาไปอยู่เมืองใหญ่ ๆ
- ถาม : บุคคลที่มีส่วนสนับสนุนการศึกษาของท่านคือใคร
- ตอบ : คุณแม่ของท่านก็มีส่วนสนับสนุน และป้าพี่สาวที่เตี้ยเกรงใจมาก ถ้าไม่ใช่เพราะป้าคนนี้ได้ไปเมืองจีนแล้ว
- ถาม : กิจกรรมที่ท่านชอบปฏิบัติมีอะไรบ้าง
- ตอบ : อ่านหนังสือ บ้านนี้มีหนังสือ 4 - 5 พันเล่ม อ่านทุกเล่มเลย ส่วนมากเป็นภาษาอังกฤษ

บทสัมภาษณ์ นางสาวสมจิต รัชชศ
น้องสาว ของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
สัมภาษณ์ วันที่ 12 เมษายน 2539

- ถาม : สภาพครอบครัวในวัยเด็ก ของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
- ตอบ : คุณพ่อชื่อฮ้วยกี คุณแม่ชื่อทองอ่อน ครอบครัวมีลูก 6 คน คนแรกคือ ดร. ก่อ คนที่ 2 สมบูรณ์ คนที่ 3 สมจิต คนที่ 4 สัมฤทธิ์ คนที่ 5 สมิต คนที่ 6 สมนึก เสียชีวิตแล้ว 2 คน คือ ดร. ก่อ และสมบูรณ์ พ่อแม่มีอาชีพขายของพวกเครื่องบวชพระ อยู่ที่ อ. อาจสามารถ จ. ร้อยเอ็ด ห่างจาก อ่าเภอเมือง 33 กิโลเมตร สมัยนั้นไม่เจริญมาร้อยเอ็ดต้องขี่เกวียน ต้องค้างคืน ที่อำเภอมีร้านค้า 5 - 6 ร้าน พ่อมาจากเมืองจีน แม่เป็นลูกครึ่งจีนที่ร้อยเอ็ด ฐานะไม่เดือดร้อนอะไร พอมีกินมีใช้
- ถาม : สภาพการศึกษาในวัยเด็กมีสภาพเป็นอย่างไร
- ตอบ : พี่ชายเป็นคนสมถะอะไรก็ได้ พอจบประถม 4 มาอยู่กับป้าและลุง เรียน ม.1-ม.6 ปิดเทอมก็ไปเยี่ยมบ้าน พี่สาวเรียนที่โรงเรียนวัดอุบลบุรีพิทย ที่อำเภออาจสามารถ ตั้งอยู่ที่ศาลาวัด มีครูสอนตั้งแต่ ป.1-ป.4 โรงเรียนจะเปิดวันพระไม่หยุดเสาร์อาทิตย์ การเรียนในสมัยนั้นใช้กระดาน สมุดก็มีบ้างไว้จดงานสมัยนั้นมีหนังสือน้อย ที่วัดไม่มีห้องสมุด พอจบชั้นป.4 แล้วก็ออก ดร. ก่อพอเรียนจบก็ไปคิดว่าจะเรียนต่อเอง พ่อแม่ไม่บังคับ จึงเข้าไปเรียนต่อในเมืองอยู่กับคุณลุงพุดี คุณป้าน่ม นกุลการ จนจบชั้น ม.6 เป็นคนแจ่ม ๆ อ่านหนังสืออย่างเดี๋ยวมี่เพื่อนน้อย กีฬาไม่ค่อยเล่น สุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงตั้งแต่เด็ก ๆ แล้ว อยู่กับครอบครัวชอบคุยอารมณ์ดี
- ถาม : ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา มีอะไรบ้าง
- ตอบ : คุณลุงเป็นผู้ให้การสนับสนุนในเรื่องของเงินทุน โดยส่งเงินให้เดือนละ 16 บาท และเตี้ยเป็นผู้ให้กำลังใจและอยากให้คุณเป็นข้าราชการ ป้าก็เย็บผ้าขายส่งเงินช่วย จนเรียนจบปริญญาตรี 2 ปี จากนั้นท่านทำงานเลขเป็นครูที่โรงเรียนร้อยเอ็ดวิทยาลัย

- ถาม : การเรียนในต่างประเทศของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ เป็นอย่างไรบ้าง ท่านเคยเล่าให้ฟังบ้างหรือไม่
- ตอบ : ไม่เคยเล่าค่ะ การเงินก็ไม่เคยส่งให้ จนจบปริญญาโทก็ต่อปริญญาเอก รวมเวลา 3 ปีครึ่งจบแล้วก็ไปเป็นศึกษานิเทศก์อยู่ที่กรุงเทพฯ ถ้ามาราชการก็จะมาแวะเยี่ยม และยังสอนพิเศษให้ด้วย เพราะต้องการสร้างฐานะ เก็บเงิน มีชัยส์ถ์มากเพื่อซื้อที่ดิน ที่ชื่อยวงศ์สว่าง การทำงานก็เจริญรุ่งเรืองมาเรื่อย ๆ ความลำบากจะไม่เคยเล่าให้ฟังอาจจะเพราะกลัวหนักใจ ส่วนการมาเยี่ยมพ่อแม่ก็มาเรื่อย ๆ
- ถาม : ทำไมท่านจึงเรียนหนังสือเก่ง
- ตอบ : ค้นคว้าด้วยตนเอง ลุงก็มีส่วนช่วยด้วยเพราะเป็นครูที่ร้อยเอ็ดวิทยาลัย จะสอบได้ที่ 1 ทุกปี แต่ผู้หญิงจะไม่ค่อยได้เรียน
- ถาม : ในวัยเด็ก ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิพาณิชย์ ชอบทำอะไรมากที่สุด
- ตอบ : ชอบช่วยเหลือพ่อแม่ และชอบอ่านหนังสือ
- ถาม : มีพี่น้องคนใดที่ชอบอ่านหนังสือ
- ตอบ : ป้านี้แหละที่ชอบอ่านหนังสือ
- ถาม : หนังสือที่อ่านหามาจากที่ไหน
- ตอบ : ลุงที่เป็นครูเป็นคนช่วยหามาให้อ่าน สมัยเด็กยังไม่มีไฟฟ้าก็จุดตะเกียงลาน ตะเกียงเจ้าพายุ อ่านหนังสือในตอนกลางคืน
- ถาม : หลังจากเรียนจบแล้วท่านทำอะไรบ้าง
- ตอบ : มีฟาร์มเลี้ยงหมู เลี้ยงม้า ปลูกผัก ทารายได้ตลอด ส่งเงินให้แม่ จนมีครอบครัวแล้วก็ยังส่งเงินในทางบ้าน
- ถาม : ไปเป็นศึกษานิเทศก์ได้อย่างไร
- ตอบ : ถูกคัดเลือกไปซึ่งน่าจะเป็น ม.ล. ปิ่น เป็นผู้เลือกให้ไป ตอนไปอยู่กรุงเทพฯ เข้าบ้านอยู่ มีบุตร 2 คน ชาย 1 หญิง 1 บ้านเช่าอยู่แถวศรีวิธาน
- ถาม : ภรรยาของท่านมีอาชีพอะไร
- ตอบ : เป็นครูสอนอยู่วิทยาลัยอาชีวะ ตอนหลังที่ท่านได้ตำแหน่งอธิบดีจึงลาออก
- ถาม : ในส่วนของโรงเรียนเดิมที่ อ. อาจสามารถท่านกลับมาช่วยเหลือหรือไม่
- ตอบ : ช่วยค่ะ ท่านกลับมาสร้างโรงเรียนมัธยมศึกษา ชื่อโรงเรียนดงก่อ มีถึง 6 ชั้น ม. 6 ส่วนเพื่อนก็ยังติดต่อกันเสมอ

- ถาม : ลูกหลานที่เรียนหนังสือท่านมีส่วนสนับสนุนไหมคะ
- ตอบ : มีค่ะ ลูกป้าก็เข้าไปเรียนหนังสืออยู่ด้วย จนจบสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และได้ช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัย กับเรื่องเงิน
- ถาม : พอเป็นอธิบดี เคยมาพูดเรื่องลำบากหรือหนักใจให้ฟังไหมคะ
- ตอบ : ไม่มีค่ะ พอเป็นอธิบดีก็มาเยี่ยมบ่อย คุณแม่ป่วยก็มาอยู่ด้วยจนเสียชีวิตโรคชราทั้งคู่
- ถาม : อุปนิสัยของท่านตั้งแต่เล็กจนเดี๋ยวนี้เปลี่ยนแปลงไหมคะ
- ตอบ : ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น เป็นคนขริม ๆ ไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยออกความเห็น สุภาพมาก เป็นคนใจดี
- ถาม : ในบรรดาพี่น้อง ท่านสนิทกับใครมากที่สุด
- ตอบ : จะสนิทกับสมนึก เวลามาร้อยเอ็ดก็จะไปเยี่ยมน้อง ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทสัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดลประสิทธิ์
ลูกศิษย์ รุ่นสุดท้ายของศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
สัมภาษณ์ วันที่ 24 มีนาคม 2539

- ถาม : จากการที่เป็นคนจังหวัดร้อยเอ็ด รู้จักชื่อเสียง ดร. ก่อ มานานแค่ไหน
- ตอบ : ได้ยินมาตั้งแต่เรียนอยู่ร้อยเอ็ดวิทยาลัย ดร. ก่อ เป็นรุ่นที่ 2 มีประวัติศิษย์เก่าที่มีชื่อเสียง ตอนนั้นท่านมีตำแหน่งทางการเมืองด้วย
- ถาม : มีโอกาสได้คุยกับครูเก่าไหมคะ ผู้ร่วมงานอื่น
- ตอบ : มีคนพูดว่า สมัยที่ ดร. ก่อ เรียนอยู่ร้อยเอ็ดเป็นคนเรียนเก่งมาก ถึงขนาดต้องดึกชั้นนารีได้เป็นเล่ม
- ถาม : ตอนมาเรียนที่ จุฬาฯ ได้เรียนกับท่านไหมคะ
- ตอบ : ตอนนั้นปี 2535 เป็นวิชาก่อนคุณวุฒิบัณฑิตเรื่อง... ไม่แน่ใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาที่เกี่ยวกับปัญหาปัจจุบันทางการศึกษา ตอนนั้นอาจารย์เป็นอาจารย์สอนพิเศษ ช่วงนั้นท่านไปเป็นรัฐมนตรี สมัยท่านอานันท์ มีนักเรียน 2 คน เรียน 2 ต่อ 2 นั่งเรียนที่ โต๊ะทำงานที่สภาการศึกษา จากนั้นเรียนที่โต๊ะรัฐมนตรี 2 - 3 ครั้ง จากนั้นอาจารย์จะมอบให้ ดร. ศิริพร บุญยานันท์ ดูแลแทน อาจารย์ศิริพร จะรายงานท่านตลอด
- ถาม : ท่านมีวิธีการสอนอย่างไร
- ตอบ : ท่านจะเล่าประสบการณ์ ปัญหาในการทำงานซึ่งน่าสนใจ นั่งคุยกันและแลกเปลี่ยนกัน ท่านจะมอบหมายงานให้ทำ ส่วนมากจะยกประเด็นมาถกกัน แล้วท่านจะตัดลื่นใจอย่างไร ท่านก็จะเล่าให้ฟัง
- ถาม : บรรยากาศในห้องเรียนเป็นอย่างไร
- ตอบ : พอได้สอนท่านมีความสุขมาก เพลอแป๊ปเดียวเป็นชั่วโมงแล้ว
- ถาม : ประทับใจอะไรบ้างที่ท่านสอน
- ตอบ : ประสบการณ์การทำงาน การแก้ไขปัญหาแต่ละเรื่อง
- ถาม : บรรยากาศในการเรียนละคะ
- ตอบ : เราก็ถามประเด็นที่เราอยากได้ ก็จะถามปัญหาท่าน
- ถาม : ในความเป็นครู ดร. ก่อ เป็นอย่างไร
- ตอบ : ลักษณะของท่านถ้าได้สอนท่านจะมีความสุขมากถึงจะหนักขนาดไหนก็ตาม
- ถาม : แนวคิดที่ได้จากท่านละคะ

- ตอบ : ช่วงนั้นจะเกี่ยวกับปัญหาเรื่องที่ดินในการอยู่ในแนวของผู้ปฏิบัติ ท่านก็รับฟัง ท่านคิด และทราบมาก่อน
- ถาม : ท่านให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างไร ในด้านการศึกษาคิดว่า
- ตอบ : ในขณะที่สอนไม่เห็นเรื่องนี้ แต่จะได้สัมผัสท่านหลายอย่าง ท่านมีความรู้ ท่านอ่านและรักการแปลหนังสือ
- ถาม : เมื่อท่านสอนแล้วมีการประเมินผลอย่างไร ว่าการสอนมีสัมฤทธิ์ผลไหม
- ตอบ : ช่วงประเมินอาจารย์ที่สอนแทนจะประเมิน ให้ส่งรายงานท่านก็จะตรวจร่วมกันทั้ง 2 ท่าน จากนั้นก็ไม่ได้ติดต่อกับท่านอีก จนกระทั่งไปงานศพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

นับเป็นเวลานานกว่า 40 ปี ที่ท่านศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ใช้ชีวิตอยู่ในวงการศึกษาก่อนที่ท่านมีความรักและผูกพันอยู่กับการศึกษา ท่านทุ่มเทเอาใจใส่ไม่เบี่ยงเบนหรือหันเหชีวิตไปจากการศึกษา ท่านค้นคว้าใฝ่หาวิธีการจะพัฒนาการศึกษาของไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ ความอุตสาหะบากบั่นและความพากเพียรที่ท่านกระทำมาตลอดชีวิต สร้างสรรค์ผลงานอันประโชยณอย่างมากมายให้กับวงการการศึกษาไทย ผลงานที่นอกเหนือจากงานในหน้าที่ที่ท่านรับผิดชอบโดยตรง ท่านได้รับเชิญให้ดำรงตำแหน่งประธาน รองประธานกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิ ในคณะกรรมการของหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

1. รองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2. ประธานคณะกรรมการร่างและพิจารณาโครงการเงินทุนเพื่อพัฒนาการศึกษา
3. กรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการโครงการวิจัยการติดตามผลผู้จบการศึกษาประถมศึกษา
4. อนุกรรมการพัฒนาการศึกษาและสังคม
5. ประธานคณะกรรมการอนุกรรมการเกี่ยวกับการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์
6. ที่ปรึกษาคณะกรรมการนโยบายการผลิตและการใช้ครู
7. ประธานคณะกรรมการดำเนินการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา
8. ประธานคณะอนุกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติวิทยาลัยอุดมศึกษา
9. ประธานคณะอนุกรรมการวางแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)
10. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการระดับก่อนประถมและประถมศึกษา

11. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการระดับมัธยมศึกษา
12. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการระดับอุดมศึกษา
13. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการด้านบริหารและส่งเสริมการศึกษา
14. รองประธานอนุกรรมการในคณะอนุกรรมการวางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535
15. ประธานอนุกรรมการในคณะอนุกรรมการดำเนินการด้านโครงสร้างของระบบการศึกษาและเครือข่ายการเรียนรู้
16. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการดำเนินการด้านการบริหาร และการจัดการศึกษา
17. ที่ปรึกษาในคณะกรรมการอำนวยการโครงการวางแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535
18. กรรมการปฏิรูปการศึกษา
19. กรรมการที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อการวางแผนพัฒนาการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา
20. กรรมการที่ปรึกษาโครงการสภาพของการวิจัยทางการศึกษาในประเทศไทย
21. กรรมการที่ปรึกษาในคณะกรรมการพัฒนานโยบายการศึกษาเอกชน
22. กรรมการที่ปรึกษาโครงการวิจัยการบริหารและการจัดการศึกษาของกรมมัธยมศึกษา : การส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพส่วนบุคคลขนาดเล็ก
23. กรรมการพิจารณาแก้ไขปัญหาการว่างงานของผู้สำเร็จการศึกษาด้านการฝึกหัดครู เทคโนโลยี และอาชีวศึกษา
24. อนุกรรมการที่ปรึกษาโครงการวิจัยเรื่องการศึกษากับการมีงานทำ
25. ที่ปรึกษาคณะกรรมการอำนวยการฝึกอบรมและคณะอนุกรรมการดำเนินการฝึกอบรมการวางแผนการศึกษาในจังหวัด
26. อนุกรรมการที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะเรื่องรูปแบบของการอาชีวศึกษา

27. กรรมการที่ปรึกษาโครงการวิจัยความเป็นไปได้ของการบริหารการมัธยมศึกษาให้เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน
28. ประธานคณะกรรมการโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกกรณีแหลมฉบัง
29. ที่ปรึกษาคณะกรรมการกลางเพื่อทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 และข้อเสนอแนะตามแนวทางของการปฏิรูปการศึกษา
30. กรรมการที่ปรึกษาโครงการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเอกชน
31. ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการเงินทุนเพื่อพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
32. ที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการ ของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา
33. ประธานคณะกรรมการหารูปแบบการบริหารและการจัดการ ของสถานีวิจัยและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
34. อนุกรรมการที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการประสานการดำเนินงาน ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7
35. ประธานคณะอนุกรรมการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7
36. ประธานคณะกรรมการทบทวนแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520
37. ที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการจัดทำข้อเสนอแนวนโยบายโรงเรียนนานาชาติ
38. ที่ปรึกษาในคณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษา
39. ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการศึกษา
40. ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการอำนวยการโครงการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนวิชาชีพ
41. ประธานคณะอนุกรรมการอำนวยการปรับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7

42. ประธานคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานตาม
 แผนนโยบายการจัดการศึกษา การอุดหนุน และค่าธรรมเนียมการเรียนของ
 โรงเรียนเอกชน
43. ประธานคณะกรรมการพิจารณาโครงสร้างและระบบ
 บริหารการศึกษา
44. ประธานคณะกรรมการเพื่อพิจารณาการพัฒนาระบบ
 การบริหารการศึกษา
45. ประธานคณะกรรมการเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับอุดหนุน
 โรงเรียนราษฎร์
46. ประธานคณะกรรมการพิจารณาโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
47. ประธานคณะกรรมการเพื่อพิจารณาการพัฒนาระบบ
 การสอนสหกรณ์

กระทรวงศึกษาธิการ

1. อนุกรรมการวิสามัญเกี่ยวกับวินัยและการออกจากราชการ
2. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาฝึกหัดครู
3. ประธานคณะกรรมการ ออกค. วิสามัญเกี่ยวกับตำแหน่ง
 และอัตราเงินเดือนระดับสูง
4. ประธานคณะกรรมการพัฒนาหนังสือ ของคณะกรรมการ
 แห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ
5. ที่ปรึกษาคณะกรรมการประกวดหนังสือ
6. ที่ปรึกษาคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ
 ครั้งที่ 18
7. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในหลักราชการหรือการบริหารงาน
 บุคคลในคณะกรรมการข้าราชการครู (กค.)
8. ที่ปรึกษาคณะกรรมการประสานงานแนะแนวทางศึกษาและ
 อาชีพ กระทรวงศึกษาธิการ
9. อนุกรรมการส่งเสริมวิชาชีพครู

10. ที่ปรึกษาในคณะกรรมการดำเนินการโครงการส่งเสริมการแนะแนวอาชีพและการหารายได้ระหว่างเรียน (โครงการพัฒนาผู้ประกอบการรุ่นใหม่) เฉพาะการจัดทำหลักสูตรการพัฒนารัฐกิจขนาดย่อมสำหรับผู้ประกอบการรุ่นใหม่

11. ที่ปรึกษาเฉพาะกิจของคณะกรรมการอำนวยการคุรุสภา

12. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาการศึกษาเพื่ออาชีพ (กรอ.พอ.)

13. ประธานที่ปรึกษาของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา

14. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

15. กรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาออกโรงเรียน

16. กรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ

17. กรรมการปรับปรุงโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

18. ประธานคณะกรรมการพิจารณาการแต่งตั้งศาสตราจารย์ พิเศษ

19. กรรมการคัดเลือกผู้ดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยครู

20. ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการดำเนินงานโครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ

21. กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

22. ประธานคณะที่ปรึกษาปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ทบวงมหาวิทยาลัย

1. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัย (ม. ขอนแก่น)

2. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย

3. กรรมการที่ปรึกษาประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ (มสศ.)

4. กรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา (มศว.)
5. ที่ปรึกษาคณะกรรมการดำเนินงาน สถาบันวิจัย
และพัฒนา (ม.ขอนแก่น)
6. ประธานคณะกรรมการพิจารณาหลักสูตรครุศาสตร์
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา พ.ศ. 2530 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
7. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภามหาวิทยาลัยของ (มศว.)
8. ประธานกรรมการจัดสรรทุนศึกษาและดูงาน
สถาบันวิจัยและพัฒนา (ม.ขอนแก่น)
9. กรรมการที่ปรึกษาในการร่างหลักสูตรโปรแกรม
วิชาศิลปศาสตร์ธุรกิจ

กรรมการมูลนิธิ

1. ประธานมูลนิธิร่วมจิตต์น้อมเกล้าเพื่อเยาวชน (รจนก.)
2. กรรมการพิจารณาการจัดงานหาทุนของ รจนก.
3. กรรมการมูลนิธิจุมภฏ-พันธ์ทิพย์
4. กรรมการมูลนิธิอายิโนะโมะโต๊ะ
5. กรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์
6. กรรมการมูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนในพระบรม

ราชินีปัทมภ์

7. ที่ปรึกษาสมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย
8. กรรมการกิตติมศักดิ์มูลนิธิ "น้ำใจงาม"
โรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์
9. ประธานคณะกรรมการโครงการเชิดชูเกียรติ 100 ปี
สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาทุษต์ยราชดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราวิชัย
(พระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา ทรงเป็นประธานมูลนิธิเจ้าฟ้าจุฑาทุษต์ย)
10. กรรมการราชินีมูลนิธิ (โรงเรียนราชินี)
11. ที่ปรึกษาคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาของคณะกรรมการ
บริหาร สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาล

กรรมการหน่วยงานอื่น

1. กรรมการปฏิรูประบบราชการและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี)
2. ประธานคณะกรรมการพิจารณาการกำหนดระเบียบเรียกเก็บค่าใช้จ่ายสำหรับการปฏิบัติราชการ เพื่อประชาชนนอกเวลาทำการของหน่วยงานของรัฐ (ก.พ.)
3. กรรมการกลั่นกรองงานบริหารงานบุคคลของรัฐ (ก.พ.)
4. คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การให้ข้าราชการเลื่อนตำแหน่งโดยเงินเดือนถึงขั้นต่ำ (ก.พ.)
5. ประธานคณะทำงานเฉพาะกิจ เพื่อพิจารณาการกำหนดตำแหน่งผู้ช่วยศึกษาธิการจังหวัด (ก.พ.)
6. อนุกรรมการป้องกันและเผยแพร่ ปปส.
7. กรรมการว่าด้วยการปฏิบัติราชการเพื่อประชาชนของหน่วยงานของรัฐ (ก.พ.)
8. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.)
9. ประธานคณะอนุกรรมการตำแหน่งและอัตราเงินเดือน (กทม.)
10. กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ผลงานด้านการเขียน

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ เป็นนักการศึกษาที่เป็นนักอ่าน ท่านรักการอ่านเป็นชีวิตจิตใจ ท่านเริ่มงานเขียนตั้งแต่ท่านรับราชการเป็นครูกรมสามัญศึกษา และปฏิบัติมาเรื่อย ๆ จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตงานเขียนของท่านก็กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการอีกหลายชิ้น ผลงานด้านการเขียนของท่านที่พอจะสรุปได้มีดังนี้

แบบเรียนและหนังสือเรียน

ก. แบบเรียนของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

แบบเรียนวิชาสุขศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 อนุมัติให้ใช้เป็นแบบเรียน เมื่อ 9 มีนาคม 2497

แบบเรียนชุดเสริมประสบการณ์ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เรื่องเราช่วยกัน และเราขยันเรียน อนุมัติให้ใช้เป็นแบบเรียนเมื่อ 8 เมษายน 2501 และ 27 มิถุนายน 2501

แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 27 พฤษภาคม 2504 (แต่จ้งร่วม)

แบบสอนอ่านสังคมศึกษา ชุดเสริมประสบการณ์สังคมศึกษา เล่ม 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 2 พฤษภาคม 2505

แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 บ้านเมืองของเรา (2 ตอน) อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 16 มีนาคม 2508 และ 1 กุมภาพันธ์ 2509 (ให้ความร่วมมือในการเรียบเรียง)

แบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เราและเพื่อนบ้านของเรา อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2506

แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 7 เมษายน 2504

แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 26 เมษายน 2505

แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาหน้าที่พลเมือง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 พ.ศ. 2510

หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส 101 ประเทศของเรา 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2534 (แต่จ้งร่วม)

ก. แบบเรียนเอกชั้น

แบบเรียนเลขคณิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4

โรงเรียนการช่างวุฒิศึกษา (แต่งตั้งร่วม)

แบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
ส 034 ปัญหาสังคมไทย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พ.ศ. 2518

แบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
ชค 011 วัยรุ่นและการปรับปรุงบุคลิกภาพ บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช
พ.ศ. 2519

แบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
ชค 012 ความสัมพันธ์ในครอบครัว บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พ.ศ. 2519

แบบเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518
ส 023 ประชากรศึกษา บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช พ.ศ. 2519

ค. หนังสือส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็ก

หนังสือเล่มเล็กขององค์การค้ำของครูสภา

กระดาษแสนชน	พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2530
นกน้อยหัดบิน	พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2531
นกน้อยหนึ่ง	พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2531
กระดาษปราบจอมโจง	พิมพ์ครั้งที่ 1	พ.ศ. 2531

ง. ตำรา คู่มือ หนังสือเกี่ยวกับวิชาการ

เอกสารการนิเทศการศึกษา ของหน่วยศึกษานิเทศก
กรมการฝึกหัดครู

การสอนอ่านและความเจริญเติบโตของเด็ก พ.ศ. 2496

(ฉบับที่ 2)

วิธีการอ่านเบื้องต้น พ.ศ. 2496 (ฉบับที่ 3)

- วิธีสอนโดยใช้ห้องสมุด พ.ศ. 2496 (ฉบับที่ 6)
 สมาคมอ่านหนังสือ พ.ศ. 2497 (ฉบับที่ 8)
 วิทยุกับการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา (ร่วมแต่ง)
 พ.ศ. 2497 (ฉบับที่ 14)
 จิตวิทยาการศึกษา พ.ศ. 2500 (ฉบับที่ 26)
 ข้อคิดสำหรับครู พ.ศ. 2500 (ฉบับที่ 27)
 คู่มือในการสร้างประสิทธิภาพในการเรียน พ.ศ. 2505
 (ฉบับที่ 61)

เอกสารของหน่วยงานอื่น ๆ และสำนักพิมพ์ต่าง ๆ

- วิธีสอนแผนใหม่ในชั้นประถมศึกษา (แต่งร่วม)
 บริษัทไทยวัฒนาพานิช พ.ศ. 2499 (พิมพ์ครั้งที่ 2)
 วิธีสอนอ่านในชั้นประถมศึกษา แผนการพิมพ์โรงเรียน
 การช่างวุฒิมัธยมศึกษา พ.ศ. 2499
 แนวการสอนเลขคณิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตอน 1 - 2
 โรงเรียนการช่างวุฒิมัธยมศึกษา พ.ศ. 2500
 จิตวิทยาการศึกษา โรงเรียนการช่างวุฒิมัธยมศึกษา พ.ศ. 2502
 หลักการศึกษา (วิชาครู ตอน 1) ครูสภา พ.ศ. 2505
 (แต่งร่วม)
 จิตวิทยา (วิชาครู ตอน 3) ครูสภา พิมพ์ครั้งแรก
 พ.ศ. 2506 (แต่งร่วม) (พิมพ์ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2517)
 "บทบาทของศึกษาธิการจังหวัดในการบริหารการศึกษา"
 บรรยาย 17 มิถุนายน 2500 ณ จังหวัดเชียงใหม่
 "นโยบายกรมวิสามัญ" บรรยาย 19 ธันวาคม 2511
 กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
 "แนวคิดใหม่ทางการศึกษา" บรรยาย 17 กุมภาพันธ์ 2512
 ในงานเปิดอาคารเรียน โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ลพบุรี

"การสร้างประสิทธิภาพในการเรียน" จัดพิมพ์โดยโรงเรียน
สตรีวิทยา พ.ศ. 2513 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา พ.ศ. 2514
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพันตรีหลวงบรรหารศุภวาท
(พลาย บรรหารศุภวาท) พ.ศ. 2515 งานพระราชทานเพลิงศพ
อำมาตย์โทพระพิทักษ์ไพรวิน พ.ศ. 2516 งานฌาปนกิจศพนายครุฑนุกูลการ
และนางนุ้ม นุกูลการ พ.ศ. 2517

"สิบปีแห่งการพัฒนา" ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ
นายสง สุกใส พ.ศ. 2514

ทำเพื่อลูกเพื่อหลาน สมาคมครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่มัธยมศึกษา
แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2515

คู่มือเตรียมสอบวิชาครู พ.ศ.ศ. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์
(พิมพ์ครั้งที่ 3) พ.ศ. 2514

"รูปแบบและประสิทธิภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาและ
มัธยมศึกษา" ในหนังสือ บนเส้นทางแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษาไทย
กรมวิสามัญศึกษา พ.ศ. 2516

"ศาสนา" ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพนางหุ่น เครือคลา
พ.ศ. 2519

"การศึกษาของประเทศไทย" บรรยาย ณ วิทยาลัยกองทัพบก
28 มิถุนายน 2521

นโยบายทางการศึกษา (รวมบรรยายและคำปราศรัย)
กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2522

"ความคิดที่จะจรรโลงและพัฒนาพระพุทธศาสนา" คำบรรยาย
ในการประชุมเพื่อสอบความรู้และแต่งตั้งพระอุปชฌาย์ ประจำปี 2523 และ
จัดพิมพ์เป็น ส.ค.ส. 2536

"อาจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล กับ การวางแผนการศึกษา"
และ "อาจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล กับ ซีมีโอ" ในหนังสือหม่อมหลวง
ปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530 พ.ศ. 2530

"ขุมทรัพย์ในหนังสือ" ที่ระลึกงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ
ครั้งที่ 18 คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. 2532

"แบ่งปันกันอ่าน" ที่ระลึกงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ครั้งที่ 19
คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2533

"ทิศทางการศึกษาของไทยในอนาคต" บรรยาย ณ ห้องประชุม
วิทยาลัยเกษตรกรรมร้อยเอ็ด 1 มีนาคม 2533

การชี้แจงนโยบายของ ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เล่มที่ 1 (14 มีนาคม -
18 เมษายน 2534) กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
รวมคำบรรยายของ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เล่มที่ 1 (14 มีนาคม -
18 เมษายน 2534) กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
99 ปี ครูศึกษาไทย เอกสารทางวิชาการคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2534

"บอกกล่าวเล่าขานถึงการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติในอดีต"
หนังสือ 25 ปี การวางแผนกระทรวงศึกษาธิการ กองแผนงาน สำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2534

กล่าวเปิดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง "การแนะแนวกับการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์" หนังสือสรุปสัมมนาวิชาการและประชุมสามัญประจำปี 2534
สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย

"การแนะแนวเพื่อสนองเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลง"
(อภิปราย) หนังสือสรุปผลการดำเนินงานของสมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย
ชุดที่ 8 ปี พ.ศ. 2533 - 2535

ด้วยความไม่หวั่นไหว พิมพ์เป็น ส.ค.ส. 2535 และพิมพ์ใน
หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่บุญล้อม ศุชะบุตร
4 มีนาคม 2536

มองการศึกษา : เส้นทางที่ท้าทายของคนไทย ชุดความคิด
ความรู้ อันดับที่ 7 สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2535

หนังสือและบทความแปล

แบบแผนของวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค แปล และเรียบเรียงจาก เรื่อง Cultural Patterns and Technical Change; a Manud edited by Margaet Margaret Mead ของสหพันธ์ สหภาพจิตแห่งโลกจัดพิมพ์โดยองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติ พ.ศ.2503

แอฟริกา ออสเตรเลีย และเอเชีย หนังสืออุเทศ วิชาภูมิศาสตร์ ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น ของกรมวิชาการ พ.ศ.2504

บทความ "การมัธยมศึกษา การวางแผนกำลังคนและการศึกษา ในประเทศไทย" ในเอกสารบทความเอกสารอันดับที่ 2 ของสำนักวางแผน การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และสภาการศึกษา (แปลจาก Secondary Education : Manpower and Educational Planning in Thailand ซึ่งร่วมกันเรียบเรียงกับ Stanley P.Wronsk) พ.ศ.2509

"การศึกษากับการมีงานทำ" ในหนังสือ การศึกษากับโอกาส ของคนจน มูลนิธิการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม พ.ศ.2533

วิกฤตการณ์ของโลกในทางการศึกษา : ทศวรรษในทศวรรษ 1980 แปลจาก The World Crisis in Education : The View from the Eighties ของ Philip H.Coombs กรมวิชาการ พ.ศ.2535

หนังสือสาระบันเทิง

อีสานเมื่อวันวาน สำนักพิมพ์บริษัท พี.วาทีน พับลิเคชั่น จำกัด พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2533

หลายเรื่อง สำนักพิมพ์บริษัท พี.วาทีน พับลิเคชั่น จำกัด พิมพ์ ครั้งแรก พ.ศ.2535

เรื่องที่ตีพิมพ์ในวารสารและนิตยสาร

นิตยสารก้าวไกล (อาจารย์ก่อเป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์)

1. "นิกร์กับภาษาไทย" เมษายน 2533
2. "เพราะจนจึงไม่เรียน" พฤษภาคม 2533
3. "เพราะไม่เรียนจึงยากจน" มิถุนายน 2533
4. "ใช้วิชาภาษาไทยเพื่อแสวงหาความรู้" กันยายน 2533
5. "การใช้ภาษาไทยในการคิด" พฤศจิกายน 2533

6. "วิทยาศาสตร์ในสังคม...วันนี้และวันพรุ่งนี้" (สัมภาษณ์)

ธันวาคม 2533

7. "ใช้ภาษาไทยท่ามาหากิน" มกราคม 2534

8. "ภาษาสังคมและสื่อมวลชน" (ปาฐกถา) กุมภาพันธ์ 2534

9. "ใช้ภาษาไทยเพื่อความสนุกและความสุข" มีนาคม 2534

10. "ส่งเสริมการอ่าน" พฤษภาคม 2534

11. "วิสต์เพื่อการอ่าน" กรกฎาคม 2534

12. "ห้องสมุดไม่เรียบร้อย" สิงหาคม 2534

13. "สวัสดี" ตุลาคม 2534

วารสารการศึกษาแห่งชาติ

1. "ปัญหาความสูญเปล่าทางการศึกษาและแนวคิดทางการแก้ไข"
(สัมภาษณ์) กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2527

2. "เรื่องเก่าในอดีต - เทคโนโลยีทางการศึกษา"
ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

3. "เรื่องเก่าในอดีต - จารึกวัดพระเชตุพน ฯ
ศูนย์สารสนเทศ แห่งแรกของเมืองไทย" ธันวาคม 2527 - มกราคม 2528

4. "เรื่องเก่าในอดีต - การทำแผนในสมัยก่อน"
มิถุนายน - กรกฎาคม 2528

5. "การศึกษาในอดีต - การศึกษากับการมีงานทำ !
มองจากอดีต" สิงหาคม - กันยายน 2528

6. "มองการศึกษา" (สัมภาษณ์) มิถุนายน - กรกฎาคม 2529

7. "ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในปัจจุบัน"
สิงหาคม - กันยายน 2533

วารสารศึกษานอกโรงเรียน

"หลังจากรู้หนังสือแล้วจะมีอะไร" สิงหาคม - กันยายน 2530

วารสารข่าวครูไทย

1. สัมภาษณ์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (ฉบับพิเศษ)
"99 ปี กระทรวงศึกษาธิการ"
2. สัมภาษณ์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ (ฉบับพิเศษ)
พ.ศ. 2534 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

วารสารข่าววิจัย

- "จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นกับการวางแผนทางการศึกษา"
(ฉบับพิเศษ) เมษายน 2506 (ร่วมแต่ง)

วารสารคุรุปริทัศน์

1. "การศึกษาในประเทศจีน" ตุลาคม 2521
2. "การศึกษากับคนจน" กรกฎาคม - กันยายน 2534

วารสารจันทร์เกษม

1. "อุปกรณ์การสอน : ข้อสังเกตเครื่องอุปกรณ์การสอน"
พ.ศ. 2596
2. "การอบรมครูประจำการ" เมษายน 2499
3. "ปัญหาทางวินัย" (แปลและเรียบเรียง)
มกราคม - กุมภาพันธ์ 2500
4. "ซองฝากสำหรับคุณครูปัญหา เรื่องนักเรียนล้นชั้น"
พฤษภาคม - มิถุนายน 2500
5. "ปัญหาการสอนสังคมศึกษา" พฤศจิกายน - ธันวาคม 2501
6. "ภาระของครู" มีนาคม - เมษายน 2514
7. "การสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ" มกราคม - มีนาคม 2534
8. "การใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา" มกราคม - มีนาคม 2534

ดวงประทีป

"การวางโครงการโรงเรียนเพื่อส่งเสริมจริยศึกษา"

กันยายน 2534

วารสารประชาศึกษา

1. "คุณประโยชน์ของโรงเรียนประชาบาล" ตุลาคม 2522
2. "เสียงท้าจากการประถมศึกษา" เมษายน 2525

นิตยสารฟ้าเมืองไทย

"พีธี - พิธีโรยหน้า" กรกฎาคม 2518

วารสารมิตรครู

1. "การปรับปรุงการบริหารการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน"
มกราคม 2511
2. "แนวทางปฏิรูปการศึกษา" พฤศจิกายน 2517
3. "แนวคิดและทฤษฎีเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา"
31 สิงหาคม 2520
4. "แนวคิดในการจัดอาชีวศึกษา" กุมภาพันธ์ 2521
5. "การติดต่อสื่อความและการประชาสัมพันธ์"
31 มีนาคม, 15, 30 เมษายน 2521
6. "การใช้เวลาสำหรับการเรียน" 31 พฤษภาคม 2521
7. "นโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ"
30 กันยายน และ 15 ตุลาคม 2521
8. "บทบาทของผู้ปกครองและครูในการพัฒนาการศึกษา
ของเยาวชน" 31 ตุลาคม 2521
9. "น้ำใจของครู" 31 ธันวาคม 2521
10. "แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา"
15 พฤศจิกายน 2528

11. "ยุทธศาสตร์นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา"
30 พฤศจิกายน 2528

วารสารรามคำแหง

"100 ปี การศึกษาเพื่อมวลชน" บรรยาย 26 พฤศจิกายน
2527 ในโอกาสงานจัดนิทรรศการ 100 ปี การศึกษาเพื่อปวงชนใน
วันรามคำแหง 2527

วารสารวิจัยสังคม

"ปัญหาการศึกษาในประเทศไทย" เมษายน 2506

วารสารวิทยากร

1. "ไปดูละครชั้นประถม 4 " กรกฎาคม 2495
2. "โรงเรียนมัธยมแบบประสมในประเศอังกฤษ"
มกราคม 2503
3. "จิตวิทยาวัยรุ่น" กันยายน 2504 และ มกราคม 2505
4. "พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยรุ่น" สิงหาคม และ
กันยายน 2505
5. "สุขภาพทางจิต" ธันวาคม 2505 และ มกราคม 2506
6. "ยอร์ช สตีเฟนสัน" มกราคม และ กุมภาพันธ์ 2507
7. "การมัธยมศึกษาในประเทศไทย" มิถุนายน และ
กรกฎาคม 2511
8. "สิบปีแห่งพัฒนาการ" มิถุนายน 2513
9. "สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์
รองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ" กรกฎาคม 2533
10. "การศึกษากับการมีงานทำ (แปล)" สิงหาคม,
กันยายน, ตุลาคม และ พฤศจิกายน 2533

11. "สัมภาษณ์พิเศษ ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ" สิงหาคม 2534

วารสารวิทยาศาสตร์

1. "วิธีสอนโดยการใช้ห้องสมุด" 15 พฤศจิกายน 1, 15 ธันวาคม 2496 และ 1 มกราคม 2497
2. "การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา" 1.15 มกราคม และ 1 กุมภาพันธ์ 2497
3. "การสอนแผนใหม่" 1, 15 เมษายน 2498
4. "จุดอ่อนของการศึกษาระดับมัธยม" พฤศจิกายน 2508
5. "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" 15 มกราคม 2521
6. "สัมภาษณ์พิเศษ" 15 มีนาคม 2521

วารสารวิสามัญศึกษา

1. "การขีดเส้นใต้" กันยายน 2514
2. "ข้อคิดเรื่องการศึกษา" ตุลาคม 2514
3. "การจดโน้ต" มิถุนายน 2514
4. "การประชุมชี้แจงนโยบายการบริหารการศึกษา" กรกฎาคม 2521
5. "บทบาทของผู้ปกครองและครูในการพัฒนาการศึกษาของเยาวชน" มกราคม 2522

วารสารศึกษากร

"จิตวิทยาการศึกษา" 1 ตุลาคม, 15 พฤศจิกายน และ 15 ธันวาคม 2503

วารสารศึกษาศาสตร์

"บทบาทของพุทธศาสนากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง"
กันยายน - ธันวาคม 2518

วารสารศึกษาลัมพินธ์

1. "การวางแผนการศึกษา" มิถุนายน 2507
2. "การเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เด็กวัยรุ่นและการศึกษา
สำหรับเด็กวัยรุ่น" พฤษภาคม 2508

วารสารศูนย์ศึกษา

1. "พัฒนาการของเด็กหนุ่มสาว" กรกฎาคม 2493
2. "วิธีสอนศิลปศึกษา" พฤศจิกายน 2499
3. "จิตวิทยากับการเรียนการสอน" มีนาคม 2502
4. "แนวโน้มทางบริหารการศึกษาในประเทศไทย"
ตุลาคม 2503
5. "นักล่าจุลินทรีย์คนแรก" ธันวาคม 2503
6. "นักล่าจุลินทรีย์ตอนที่ 2 สपालันชานี" กุมภาพันธ์ 2504
7. "หลักธรรมประจำใจกับการฝึกความรับผิดชอบ"
พฤษภาคม 2505
8. "ความเป็นมาของการศึกษาในประเทศไทย"
กันยายน 2505

วารสารเศรษฐกิจและสังคม

"ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันอาจเกิดจาก
แผนพัฒนาพื้นที่ชายทะเลตะวันออก" กรกฎาคม - สิงหาคม 2526

วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ

"ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันอาจเกิดจาก
แผนพัฒนาพื้นที่ชายทะเลตะวันออก" กรกฎาคม - สิงหาคม 2526

วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ

1. "การมัธยมศึกษาในประเทศไทย" ตุลาคม 2511
2. "การศึกษาของประเทศไทย" เมษายน 2512
3. "การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย" เมษายน 2513
4. "ศิลปศึกษากับการพัฒนาประเทศ" พฤษภาคม 2513
5. "สภาพของการมัธยมศึกษาของประเทศไทย"
กรกฎาคม 2513
6. "แนวโน้มเกี่ยวกับการวางนโยบายและเป้าหมายของ
การศึกษาแต่ละระดับเพื่อสนองความต้องการกำลังคนในระยะของแผนพัฒนา
ระยะที่สาม (2514 - 2519)"
7. "แนวคิดในการจัดอาชีวศึกษา" กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2520
8. "ระบบการศึกษาไทยในอนาคต" มิถุนายน - กรกฎาคม
2524 (แต่งร่วม)

วารสารสามัญศึกษา

1. "ปัญหาสังคมไทย" ตุลาคม 2518
2. "หลักการและเป้าหมายในการนิเทศการศึกษา"
กุมภาพันธ์ 2516
3. "มัธยมศึกษาเพื่องานอาชีพ" พฤษภาคม 2521
4. "การประชุมชี้แจงนโยบายการบริหารการศึกษา"
กรกฎาคม 2521

วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช

"การมัธยมศึกษาเกี่ยวกับการกระจายโอกาสและการสร้าง
ความเสมอภาค" กันยายน - ธันวาคม 2533

หนังสือด้วยคุณ

- เรื่อง "ปลาทุเค็ม" ฉบับเดือนสิงหาคม 2529
 เรื่อง "เรื่องของสัตว์" ฉบับเดือนกันยายน 2529
 เรื่อง "ครูใหญ่" ฉบับเดือนมีนาคม 2530
 เรื่อง "เรือด" ฉบับเดือนสิงหาคม 2530
 เรื่อง "ชนกอินทรี" ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2530
 เรื่อง "สี่พระ" ฉบับเดือนพฤษภาคม 2531
 เรื่อง "พิชซ่า ลาบ ส้มตำ และไก่ย่าง"

ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ 2532

- เรื่อง "สินค้าเข้า สินค้าออก" ฉบับเดือนพฤษภาคม 2532
 เรื่อง "ปลงสังขาร" ฉบับเดือนกันยายน 2532
 เรื่อง "เสียงโทหายไปไหน" ฉบับเดือนธันวาคม 2532
 เรื่อง "มอร์นิ่งวอร์ด" ฉบับเดือนมีนาคม 2533
 เรื่อง "ค่อนข้าง" ฉบับเดือนมิถุนายน 2533
 เรื่อง "ทฤษฎีปลาทุเค็ม" ฉบับเดือนกันยายน 2533
 เรื่อง "กว้างแขน" ฉบับเดือนมีนาคม 2534
 เรื่อง "แอ็ดรถ" ฉบับเดือนเมษายน 2534
 เรื่อง "ซั่มน้อ" ฉบับเดือนกรกฎาคม 2534
 เรื่อง "ไล่ออก" ฉบับเดือนกรกฎาคม 2535
 เรื่อง "ถ่ายเอกสาร" ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2535

เอกสารที่ยังไม่ได้เผยแพร่ เช่น

1. แผนการสอนประจำหน่วย ชุดวิชาไทยศึกษา หน่วยที่ 14 "การศึกษาและค่านิยมไทย" ขณะนี้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกำลังดำเนินการเพื่อจัดพิมพ์
2. ชีวประวัติบุคคลสำคัญ "เอ็ดเวิร์ด เจนเนอร์"
3. คุณลักษณะของผู้สำเร็จในอาชีพ ซึ่งวิเคราะห์จากพฤติกรรมของตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จในหนังสือชุด "ชีวิตต้องสู้" ของกรมวิชาการ (ยังไม่เสร็จ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานทางการศึกษาที่สำคัญในระดับมัธยมศึกษา

ของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

1. จัดทำข้อมูลสภาพโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นรายจังหวัดข้อมูลที่สำคัญคือ ที่ดิน จำนวนนักเรียน ห้องเรียน ครู ชื่อผู้บริหาร ชื่อศึกษาธิการจังหวัด อัตรานักเรียนต่อประชากร สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งในการวางแผนตั้งโรงเรียน และพัฒนาโรงเรียนแต่ละจังหวัด
2. การจัดตั้งโรงเรียนใหม่ จะต้องขยายที่ดินใหม่พื้นที่อย่างน้อย 50 ไร่ เพื่อสะดวกในการจัดกิจกรรมต่างๆ และสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ตัวอย่างโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามนโยบายดังกล่าว เช่น โรงเรียนจันทร์หุ่นบำเพ็ญโรงเรียนสตรีวิทยา 2 กรุงเทพมหานคร และโรงเรียนเขलगานค์นคร จังหวัดลำปาง
3. จัดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา โดยจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล ในเขตชนบทให้ครบทุกตำบล
4. ทำการรวมโรงเรียนชายและโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดให้เป็นโรงเรียนสหศึกษา โรงเรียนที่ตั้งใหม่ให้ชื่อโรงเรียนลงท้ายว่า "วิทยาคม"
5. มีนโยบายพัฒนาโรงเรียนในต่างจังหวัด ให้เป็นจุดสกัดรับนักเรียนในส่วนภูมิภาค ไม่ต้องเดินทางมาเข้าศึกษาต่อในส่วนกลางเพียงจุดเดียว โดยจัดโครงการโรงเรียนมัธยมแบบประสม (คมส.) โรงเรียนมัธยมแบบประสม (คมส. 2) ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาอาชีพด้านเกษตร โครงการ คมช. (โครงการโรงเรียนมัธยมเพื่อพัฒนาชนบทร่วมกับองค์การยูนิเซฟ) โครงการ คมภ. 1 และ คมภ. 2 (โครงการพัฒนาโรงเรียนมัธยมในภูมิภาค) โครงการ มพช. 1 และ มพช. 2 (โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท)
6. ทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือประเมินโรงเรียนและเป็นแนวทางปรับปรุงพัฒนาโรงเรียน
7. ริเริ่มให้มีการสอนวิชาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
8. จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในมหามงคลสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จถวัลย์ราชสมบัติ บรรจบครบรอบ 25 ปี และในวโรกาส ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ

ได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้น 5 แห่ง และได้รับพระราชทานชื่อว่า "โรงเรียนนวมินทราชูทิศ"

9. จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมายุครบ 5 รอบ จำนวน 9 โรงเรียน และได้รับพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า "นวมินทราชูทิศ"

10. สนับสนุนให้บุคลากรในสถานศึกษาเข้ารับการอบรม เข้าศึกษา ต่อกิจในและต่างประเทศ สนับสนุนให้จัดทำผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนระดับ เพื่อเพิ่มวิทยฐานะของครูให้สูงขึ้น

11. มีนโยบายให้โรงเรียนมัธยมศึกษา จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ด้วยวิธีต่างๆ และอ่านหนังสือนอกเหนือจากหนังสือเรียนอย่างน้อยปีละ 5 เรื่อง

12. จัดตั้งโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์สำหรับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา จำนวน 29 โรงเรียน โรงเรียนโสตศึกษา 9 โรงเรียน โรงเรียนสอนคนตาบอด 2 โรงเรียน โรงเรียนสอนเด็กพิการทางสติปัญญา 3 โรงเรียน

13. สนับสนุนการออกกฎหมายให้สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด เป็นหน่วยงานที่ถูกต้องตามกฎหมาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานสำคัญทางการศึกษาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

1. การขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน
  - 1.1 จัดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปอ.) พุทธศักราช 2533
  - 1.2 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้กลุ่มทหารเกณฑ์ได้เข้าศึกษาจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในขณะที่ได้รับการเกณฑ์เข้ามารับราชการทางทหาร
2. สนับสนุนการจัดสร้างห้องสมุดประชาชน "เฉลิมราชกุมารี" ให้เป็นห้องสมุดแนวใหม่คล้ายกับอุทยานการศึกษา
3. จัดสร้างอุทยานการศึกษา ส่งเสริมความรู้แก่ประชาชน เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตลอดชีวิต
4. สนับสนุนการจัดเครือข่ายการเรียนรู้ โดยให้มีศูนย์การเรียนรู้ในตำบลหมู่บ้าน รวมทั้งพัฒนาระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. สนับสนุนและร่วมดำเนินงานในโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลงานสำคัญทางการศึกษาของการศึกษาเอกชน

ของ

ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

1. ปรับปรุงพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2525
2. กำหนดนโยบายการเก็บค่าธรรมเนียมการเรียน ได้เกินกว่าอัตรา
ค่าใช้จ่ายรายหัว
3. ช่วยเหลือโรงเรียนเอกชนการกุศล เพิ่มเงินอุดหนุนให้มากขึ้น
4. ช่วยเหลือโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม เพิ่มเงินอุดหนุนให้มากขึ้น
5. ให้จัดตั้งโรงเรียนนานาชาติและเฉพาะชาติในประเทศไทยได้ โดย
เสนอขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และได้รับการอนุมัติ
6. เสนอขออนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศได้ทุก
ภาษา
7. เสนอขออนุญาตให้มีการจัดตั้งโรงเรียนประเภททวิศึกษาเพิ่มขึ้นได้
และได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้จัดตั้งได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียน

นางสาวพรรณงาม ป็องศิริ เกิดเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2498 ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย สำเร็จการศึกษา ศึกษาศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อปีการศึกษา 2528 เข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาประถมศึกษา ปีการศึกษา 2536 ปัจจุบันรับราชการ ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนเมืองเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย